

MASTEROPPGAVE

Kyiv-riket som grunnpilaren i den
Ukrainske nasjonale identiteten

Kievan Rus as the base of the Ukrainian
national identity

Olaf Brusletten Lappen

Master i GLU 1-7 MGBSA 550
Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett
Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder Meinrad Pohl

Innleveringsdato 16.05.2022

Forord

For fem år siden gikk en ung gutt inn HVLS store, og litt skremmende akademiske dører. Han klarte ikke forestille hvordan følelsen ville være fem år senere. Nå er det en ny dør som står foran han, nemlig døren til det voksne liv. Nøkkelen er denne masteroppgaven.

Jeg vil takke min veileder Meinrad Pohl, som med god kunnskap og veiledning har hjulpet meg gjennom denne noe utfordrende og lærerrik skriveprosessen. Mine kjære foreldre fortjener også en takk, som til tross for noe utdaterte datakunnskaper, har vært behjelpelige med rettløsning og motiverende ord. Jeg vil også takke mine gode tanter, som alltid har stilt opp når det har vært behov for en gjennomlesing av oppgaven. Til slutt vil jeg takke mine flotte medstudenter, som alltid har vært med på både lunsj og middager på skolen. Tunge dager har blitt mye lettere i deres selskap.

Bergen, Mai 2022

Olaf Brusletten Lappen

Sammendrag

Denne oppgaven belyser hvordan fortolkning og fremstilling av historie kan være med i konstruksjonen av en nasjonal identitet. Søkelyset er rettet mot historien om Kyiv-riket, et mektig middelalderrike som eksisterte fra slutten av 800-tallet til midten av 1200-tallet. Oppgavens mål er å se hvordan historien om dette riket blir brukt for å konstruere nasjonal identitet i det relativt unge Ukraina.

For å undersøke dette har litteratur og teori som tar for seg Kyiv-riket og dets fremstilling og bruk i sammenheng med konstruksjonen av den nasjonale identiteten, blitt vektlagt.

Hovedsakelig belyser litteraturen som er representert i denne oppgaven hvordan historien blir formidlet i utdanningssystemet. Litteraturen presenterer også ulike historiografiske skoler innenfor historieforståelsen i Ukraina. Oppgaven tar i tillegg for seg litteratur skrevet av historikere som blir regnet som inspirasjonskilder til den dominerende historiografiske skolen i Ukraina.

Deretter diskuteres det hvordan ulike fortolkninger, fremstillinger eller unnløtelser i litteraturen kan være med i konstruksjonsprosessen av den nasjonale identiteten. Dette ved hjelp av teori som omhandler historiebruk, ulike elementer i den nasjonale identiteten, og hvordan denne konstruksjonen foregår.

Funnene peker på at historien om Kyiv-riket blir brukt som en grunnpilar for den Ukrainske nasjonale identiteten. Dette gjennom en forståelse av en direkte kontinuitet fra Kyiv-riket til dagens Ukraina. Litteraturen som er presentert vektlegger fyrstedømmet Galicia-Volhynias relevans for denne kontinuiteten. Ved å etablere en slik kontinuitet mellom Kyiv-riket og dagens Ukraina konstrueres det en tydelig opprinnelseshistorie for den Ukrainske nasjonen. Derfor, gjennom å skape en tilhørighet til en felles historie, konstrueres det en ide om fellesskap i det ukrainske samfunn. En slik konstruksjon er det man vil kalle en nasjonal identitet.

Abstract

This thesis sheds light on the interpretation and depiction of history, as a part of the construction of national identity. The history of the mighty medieval nation of Kievan Rus, which existed between the 7th and the 13th century, is what this thesis will focus on. The purpose of this study is to see how the story of this nation is used in the construction of national identity in the relatively young nation of Ukraine.

The literature and theory presented in this study will emphasize the interpretation and depiction of Kievan Rus in the construction of national identity. Primally the literature presented here will present how the story is depicted in the Ukrainian educational system. The literature also presents different historiographical schools in Ukraine. It will also present different historians, which is often considered as inspirational historians for the dominant historiographical school in Ukraine, the Ukrainophile school.

Thereafter it will be discussed how the different interpretations, depictions or even omissions in the literature can be a part of the construction process of the national identity. The theory presents different elements of the term national identity and the construction of the concept. It also presents theories of the *use* of history in this process.

The study reveals that the history of Kievan Rus is used as the base for the Ukrainian national identity. Through an understanding that there is a continuity between Kievan Rus and contemporary Ukraine. The literature presents the principality of Galicia-Volhynias relevance for this continuity. A clear origin story is constructed by establishing this continuity from Kievan Rus to contemporary Ukraine. By establishing a sense of belonging and a common history shared between the people of Ukraine, the idea of a community is constructed in the Ukrainian people. This sort of construction is what we can call a national identity.

Innholdsfortegnelse

1 INNLEDNING	6
1.1 INTRODUKSJON TIL TEMA.....	6
2 PROBLEMSTILLING	8
2.1 BAKGRUNN FOR VALG AV PROBLEMSTILLING.....	8
2.2 FREMGANGSMÅTE.....	9
2.3 BEGREPSAVKLARING	11
2.3.1 Kiev-riket.....	11
2.3.2 Rurik dynastiet	11
2.3.3 Galicia-Volhynia.....	12
2.3.4 Vladimir-Suzdal.....	12
2.4 AVKLARING FOR BRUK AV EGENNAVN	12
3 HISTORISK BAKGRUNN	14
3.1 UKRAINA (1991- 2019).....	14
3.2 HVA VAR KYIV-RIKET?	19
3.2.1 Rurikidene – Storfyrstene i Kyiv	19
4 TEORI	23
4.1 TEORI BEGRUNNELSE	23
4.2 NASJON OG NASJONALITET	23
4.2.1 Nasjon	23
4.2.2 Nasjonalitet	24
4.3 IDENTITET	25
4.4 NASJONAL IDENTITET	27
4.5 HISTORIEBRUK.....	29
4.6 ETHNOPOIESIS – KONSTRUKSJONEN AV ET FOLK	31
4.7 ELITENS ROLLE I KONSTRUKSJONEN AV NASJONAL IDENTITET	33
5 LITTERATUR – KYIV-RIKET SOM UKRAINAS ETHNOPOIESIS	35
5.1 INTRODUKSJON AV KAPITTEL.....	35
5.2 BRUKEN AV KYIV-RIKET I UKRAINA.....	35
5.2.1 Kyiv-riket som oppbygging av nasjonal identitet.....	36
5.3 KIEV-RIKET I UKRAINIAS UTDANNINGSSYSTEM.....	42
5.3.1 Utdanningssystemets rolle i konstruksjonen av nasjonal identitet	43
5.3.2 Undervisning om Kyiv-riket i det ukrainske militæret.....	50
5.4 ENDRING AV GATENAVN SOM EN DEL AV KONSTRUKSJONEN AV NASJONAL IDENTITET	51
6. DRØFTING	54
6.1 INTRODUKSJON	54
6.2 KYIV-RIKET SOM EN PROTO-UKRAINSK STAT.....	54
6.3 GALICIA-VOLHYNIA OG KONTINUITETEN FRA KYIV-RIKET	56
6.3.2 Galicia-Volhynias fremstilling i utdanningen.....	57
6.3.3 Galicia-Volhynias fremstilling som den rettmessige arvtakeren	60
6.4 KYIV-RIKET SOM EN KOBLING TIL VESTEN.....	63
6.4.1 Yaroslav den vise – Europas svigerfar.....	64
6.5 KYIV-RIKETS PRINSESSER SOM EN DEL AV KONTINUITETEN OG SOM FORBILDER.....	65
6.6 MOTSIGENDE FORSTÅELSER – VLADIMIR-SUZDALS VERSUS GALICIA-VOLHYNIA	66
6.7 OPPSUMMERING	67
7 OPPSUMMERENDE AVSLUTNING	70
7.1 FORSLAG TIL VIDERE ARBEID.....	73
LITTERATURLISTE	74
FIGURLISTE	79

1 Innledning

1.1 Introduksjon til tema

30. mars 2022 holdt Ukrainas president, Volodymyr Zelenskyy, en tale til det norske storting. I denne talen hvor han adresserte krigen som nå foregår mellom Ukraina og Russland, trakk Zelenskyy frem det historiske båndet mellom Norge og Ukraina. Middelalderriket Kyiv Rus, som i denne oppgaven omtales som Kyiv-riket, mener han er det som knytter de to nasjonene sammen. Han nevnte at nasjonene møtes i vanskelige tider, som for 1000 år siden, da norske vikinger gjestet Kyiv og hjalp til i etableringen av Kyiv-riket (Skjetne, Lyngstad, Bjørnstad, Strøm og Lode, 30. mars, 2022). Zelenskyy omtaler Kyiv-riket som en del av Ukrainisk historie, og gjennom kontakten vikingene hadde med Kyiv-riket beskriver Zelenskyy et historisk bånd den norske og den ukrainske nasjonen deler. Selv om det ikke var noe som kunne kalles hverken Norge eller Ukraina for 1000 år siden. Dette riket, ofte omtalt som Kievan Rus, Kyiv Rus eller Kyiv-riket er det denne oppgaven vil ta for seg.

I det 20. århundret, like etter første verdenskrig, gikk det Russiske riket, Østerrike-Ungarn og det Ottomanske riket til grunne. Etter andre verdenskrig ble britiske, franske og mange andre europeiske kolonimakter tvunget til å gi fra seg mye av sine utenlandske domener. På slutten av dette århundret gikk Sovjetunionen, som det siste store imperiet, tapt (Subtelny, 2009, s. 573). Slutten på det Sovjetiske riket betød for mange områder i Øst-Europa begynnelsen på en ny historie. Dette gjaldt også for Ukraina. I likhet med mange andre Østeuropeiske nasjoner, var Ukrainas første og største oppgave som selvstendig nasjon, å finne sin egen særegenhet utenfor Sovjetunionen. Ukraina var og er fremdeles en ung nasjon. En av nasjonens utfordringer var å samle et folk med svært polariserte etniske grupper, som overlappet allerede historiske regioner (Gnatiuk, 2018, s. 123). Ukrainas befolkning består av store ulikheter med tanke på historisk og kulturell bakgrunn, det være seg ukrainere, russere, polakker eller hvite-russere, for å nevne noen. Som en nyetablert ung nasjon, med mange motsetninger i samfunnet, sto Ukraina ovenfor en stor utfordring: Hvordan skape et nasjonalt samhold i befolkningen? Enhver tilblivende nasjon vil stå ovenfor en lignende problemstilling. Behovet for en særegen, ukrainsk nasjonal identitet var nå til stede. Historien om Kyiv-riket, et mektig Østeuropeisk storfyrstedømmet fra middelalderen som dagens Ukraina deler et historisk territorium med, kan bli et godt utgangspunkt for den nyetablerte nasjonale identiteten.

I denne oppgaven ønsker jeg å belyse hvordan historien om Kyiv-riket blir brukt i den relativt unge nasjonen Ukraina, i konstruksjonen av en nasjonal ukrainsk identitet. Kyiv-riket og dens rettmessige historiske etterfølger har lenge vært et omdiskutert tema både i vestlig og østlig historiografi. Likevel har ikke dette hindret Ukraina i å bruke Kyiv-riket og dets historie som en del av deres egen, slik de nordiske landene refererer til seg selv som etterkommere av vikingene.

En vesentlig del av denne oppgaven vil være en gjennomgang av litteratur som tar for seg formidlingen av historien om Kyiv-riket i det Ukrainske utdanningssystemet. Oppgaven vil også ta for seg litteratur som presenterer de ulike historiografiske skolene i Ukraina og deres fortolkning av denne historien. Videre vil jeg også se på historikere som har vært en inspirasjon for den dominerende skolens fortolkning. Oppgaven vil belyse hvordan Kyiv-riket blir presentert som en proto-ukrainsk statsdannelse og hvordan Ukraina bruker fyrstedømmet Galicia-Volhynias historie for å argumentere for kontinuiteten mellom Kyiv-riket og dagens Ukraina. I gjennomgangen av de ulike historiografiske skolene vil det også presenteres forskjellige fortolkninger av historien. På bakgrunn av dette vil det drøftes hvordan og hvorfor historien presenteres på denne måten, i hovedsak ser vi på hvordan historien blir brukt for å legge grunnlaget for en særegen Ukrainsk nasjonal identitet. Men det vil også drøftes hvordan historien blir brukt for å distansere seg fra Russland og koble seg tettere til det vestlige Europa.

2 Problemstilling

Følgende problemstilling er formulert; Hvordan brukes historien om Kiev-riket for å konstruere en nasjonal identitet i Ukraina?

Hensikten med denne oppgaven er å undersøke hvordan Kyiv-rikets historie blir brukt og fremstilt i Ukraina. Derfor vil ikke historiebrukens korrekthet være i fokus. Dette vil si at det er fortolkningen og fortolkningens hensikt som undersøkes. Det vil være noen kontroverser og andre relevante fortolkninger av historien som vil bli nevnt. Dette gjøres for å gi en bredere forståelse av fortolkningen og bruken som blir gjort i Ukraina.

2.1 Bakgrunn for valg av problemstilling

I læreplanen for samfunnsfag står det, under kjerneelementene, om identitetsutvikling og fellesskap; «Dei (elevene) skal forstå kvifor menneske søker saman i samfunn, og korleis identitetsutvikling og fellesskap blir påverka av geografiske, historiske og notidige forhold» (Kunnskapsdepartementet, 2019). Måten man jobber med identitetsutvikling i ulike samfunn varierer fra skole til skole og fra lærer til lærer. En ting som ofte er ett fellestrekk, er at man utelukker østeuropeisk historie og/eller hendelser. Dette mener jeg er ett stort ubrukt potensial, ettersom det finnes mange eksempler på historiske hendelser og identitetsutvikling i disse områdene. Et av disse områdene er Ukraina. I 1991 ble Ukraina en selvstendig nasjon etter å ha tilhørt Sovjetunionen i mange år. Ukrainas territorium er fylt med eldre og nyere historie. Det er interessant å se hvordan en så ung nasjon bruker områdets historie for å utvikle identitet og fellesskap i folket.

Som lærere er det vår oppgave å finne relevant og nyttig informasjon som kan dekke målene i den nye læreplanen. Det vil være enkelt å gå for det som presenteres i lærebøkene. Men det kan være like relevant å se på hendelser og eksempler fra andre perioder og andre områder. Derfor mener jeg det er hensiktsmessig for meg å skrive om dette temaet, som retter oppmerksomheten mot andre aspekter enn det en tradisjonell lærer muligens ville sett på (Lappen, 2021).

2.2 Fremgangsmåte

Denne oppgaven belyser hvordan historien om Kyiv-riket blir brukt i Ukraina for å konstruere en nasjonal identitet. For å besvare denne oppgavens problemstilling er det brukt litteratur som vil være relevant for problemstillingens tematikk. Ottar Dahl hevder at historieforskningen er begrenset av de data som foreligger (Dahl, 1973, s. 48). Dette vil si at historieforskere er begrenset av de data som allerede eksisterer, i motsetning til for eksempel antropologer eller samfunnsvitere, som kan produsere nye data i sin forskning. Videre hevder Dahl at i forsøket på å svare på sine problemstillinger vil man dra fordel av å skape en form for fullstendighet i kildene man bruker (Dahl, 1973, s. 50). Det vil si at man burde lete frem all relevant litteratur som er hensiktsmessig for å besvare oppgavens problemstilling. I realiteten er ikke dette mulig for historikere, ettersom det ved de fleste anledninger vil eksistere for mye litteratur og tilgjengelig materiale om emnet man undersøker. Derfor mener Dahl at alle historieforskere må gjøre et utvalg av tilgjengelig data og basere sin undersøkelse på dette kvalitative utvalget (Dahl, 1973, s. 50). Gjennom å foreta et slikt utvalg vil det alltid være en mulighet for at en annen, med et annet datamateriale vil kunne komme frem til en annen konklusjon. I besvarelsen av denne oppgaven er det gjort et kvalitativt utvalg av relevant faglitteratur. Kriteriene for dette utvalget baserer seg på dets relevans for oppgavens problemstilling. Litteraturen som blir presentert tar for seg bruken, fremleggelsen og fortolkningen av historien om Kyiv-riket i Ukraina. Forfatterne av litteraturen er Mikhailo Hrushevsky, Nancy Popson, Taras Kuzio, Peter Rodgers, Orest Subtelny og Oleksiy Gnatiuk.

Mikhailo Hrushevsky (1997) er en av de mest prominente historikerne i Ukraina. I all hovedsak vil det legges vekt på hans tolkning av kontinuiteten mellom Kyiv-riket og dagens Ukraina. Denne kontinuiteten blir legitimert ved å presentere fyrstedømmet Galicia-Volhynia som den primære arvtakeren av Kyiv-rikets historiske og kulturelle arv.

Nancy Popson (2001) ser i sin litteratur på fremstillingen av ulike historiske perioder i den ukrainske skolen. Hennes artikkel analyserer en lærebok i historie for 5. trinn i Ukraina. Denne læreboken tar for seg ulike perioder i Ukrainas historie, men denne oppgaven vil fokusere på perioden som omhandler Kyiv-riket.

Taras Kuzio (2005) (2006) presenterer fire ulike historiografiske skoler innenfor den ukrainske historiefortolkningen, den Russofilske, den Øst-slaviske, den Sovjetofilske og den Ukrainofilske skolen. Han gjennomgår hvordan de ulike skolene ser på ulike aspekter ved den

ukrainske historien og hvordan disse ulike tolkningene skiller skolene fra hverandre. Kuzio vektlegger den dominerende skolen, den Ukrainofilske skolen, og dens historiefortolkning. Disse skolenes forståelse og påvirkning vil bli brukt som et hjelpemiddel for drøfting. Hovedsakelig vil de bli brukt for å kategorisere og drøfte ulike fortolkninger av historien.

Peter Rodgers (2006) ser, i likhet med Popson på historiefremstillingen i den Ukrainske skolen og hvordan lærebøkene introduserer elevene for avgjørende historiske hendelser som vil være behjelpelige i konstruksjonen av Ukrainas nasjonale identitet. I sin artikkel undersøker han historiefremstillingen i fem ulike lærebøker for 7., 8., 9., 10. og 11. trinn. Han undersøker av læreboken for 7. trinn er det denne oppgaven vil fokusere på. Læreboken for 7. trinn tar for seg fremstillingen av historien om Kyiv-riket.

Orest Subtelny (2009) er en kjent diaspora historiker som er etablert i Canada. Hans verk *Ukraine: A History* har i følge Popson (2001) blitt omfattende brukt både i det ukrainske utdanningssystemet og i militæret. Subtelny tar i denne boken for seg Ukrainas historie fra dets tidligste statsdannelse (Kyiv-riket) frem til det 20. århundret. Han har i likhet med de fleste historikere som skriver om Ukrainsk historie, samme tolkning av historien som Hrushevsky. I hovedsak vil hans fremstilling av Kyiv-riket legges vekt på.

Oleksiy Gnatiuk (2018) presenterer steds og gatenavnendringer som foregikk i Ukraina etter revolusjonen i 2014. Han legger frem at etter revolusjonen var det et stort fokus på å erstatte navn som kunne knyttes til Sovjetunionen. Denne artikkelen legger vekt på hvordan endring av gatenavn kan hjelpe Ukraina i overgangsfasen fra et post-sovjetisk Ukraina til et Ukraina med større grad av nasjonal og regional identitet. Hovedsakelig blir Gnatiuks artikkel tatt i bruk for å eksemplifisere hvilke historiske perioder Ukraina bruker i nasjonaliseringsprosessen av sin egen historie.

De overnevnte forfatterne vil være det som utgjør grunnlaget i min litteratur. Det vil også bli lagt frem mer litteratur enn det overnevnte ved behov, men i hovedsak er det disse oppgavens besvarelse baserer på. Litteraturen som blir brukt presenterer historie, historieførståelse og historiebruken av Kyiv-riket. Denne oppgavens hovedoppgave blir derfor å se på *bruken* av historien i Ukraina.

Teorien denne oppgaven baserer seg på blir presentert i del 4. Denne er valgt ut for sin relevans i besvarelsen av oppgavens problemstilling. Som nevnt tar litteraturen for seg historieforståelse og historiebruk i sammenheng med konstruksjonen av nasjonal identitet, derfor er teorien som er valgt ut i denne oppgaven knyttet opp mot dette. Teorien presenterer forskning rundt ulike former for historiebruk, generelle aspekter ved hva nasjonal identitet er og teori om konstruksjon av en nasjonal identitet. I del 5 følger det en deskriptiv gjennomgang av litteraturen. Her blir de ulike forfatterens verk presentert for å gi et innblikk i forståelsen og bruken av Kyiv-rikets historie i Ukraina. I del 6 vil dette drøftes i lys av teorien som er presentert i del 4.

2.3 Begrepsavklaring

2.3.1 Kiev-riket

Kyiv-riket, ofte kalt Kyiv Rus eller Kievan Rus, var et storfyrstedømmet som kontrollerte mye av det vi i dag kjenner som Ukrainisk territorium. Dette riket var en samling av flere større og mindre fyrstedømmer med en storfyrste som øverste leder, ofte situert i byen Kyiv. Dette riket eksisterte mellom slutten av 800-tallet til midten av 1200-tallet. I løpet av denne perioden ble det styrt av mange forskjellige storfyrster, men i all hovedsak var disse fyrstene en del av Rurik dynastiet. Kyiv-riket gikk i realiteten i oppløsning etter mongolenes erobring av Kyiv i år 1240.

2.3.2 Rurik dynastiet

Ifølge Nestorkrøniken ble en kongelig viking ved navn Rurik hentet fra Skandinavia for å styre de slaviske folkegruppene som bodde i området rundt Dnepr-elven. Forklaringen på dette er at slaverne ikke klarte å styre seg selv og trengte noen til å styre seg. Om dette er sant eller ikke har vært et omdiskutert tema lenge, og blir ofte omtalt som den normanniske kontroversen¹. Rurik og hans etterfølgere har blitt omtalt som Rurik dynastiet, Ruriks dynasti

---

¹ Den normannistiske teorien, utviklet i Russland på 1700-tallet av flere tyske lærde, argumenterer for at grunnleggelsen av Kyiv-riket ble utført av Væringer, en betegnelse på et skandinavisk folk fra Sverige. Mange historikere var uenige i denne fremstillingen av det slaviske folk, som en gruppe som ikke klarte å styre seg selv. Flere ukrainske historikere hadde en anti-normannistisk forståelse av historien og godtok ikke dette. På 30-tallet mente Sovjetiske lærde at denne teorien var politisk skadelig, ettersom det kunne argumenteres for at slaviske folkegruppers evne til å etablere uavhengige nasjoner ikke eksisterte (Subtelny, 2009, s. 23). Diskusjonen om disse ulike forståelsene er det som omtales som den normanniske kontroversen.

eller Rurikidene, og disse var den ledende eliten i Kyiv-riket i flere hundre år etter Rurik angivelig ble hentet fra Skandinavia.

2.3.3 Galicia-Volhynia

Galicia-Volhynia er en sammenslåing av de to fyrstedømmene Galicia og Volhynia. For bekvemmelighetens skyld, i historiske studier, blir disse ofte gruppert sammen. De var til ulike tider samlet under én og samme fyrste. I perioden denne oppgaven undersøker var dette tilfellet, og det vil dermed bli referert til som Galicia-Volhynia. Galicia-Volhynia lå vest for byen Kyiv, i det som i dag er vest-Ukraina. Fyrstedømmet ble innlemmet i Kyiv-riket i 980-990, under Vladimir den stores regjeringstid (Subtelny, 2009, s. 57). Det var et mektig fyrstedømme og på sitt største, på 1200-tallet, strakte fyrstedømmets territorium seg ut over 90% av det som i dag utgjør Ukrainas territorium (Subtelny, 2009, s. 57). Hrushevsky, en av Ukrainas mest kjente historikere regnet Galica-Volhynia som fyrstedømmet med det sterkeste kravet på Kyiv-rikets kulturelle og historiske arv etter erobringen av Kyiv i 1240 (Subtelny, 2009, s. 57). Fyrstedømmet blir også beskrevet som ett av de eneste fyrstedømmene fra det gamle Kyiv-riket som kunne stå imot den voksende styrken til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal i nord-øst (Subtelny, 2009, s. 57).

2.3.4 Vladimir-Suzdal

Vladimir-Suzdal var et av fyrstedømmene som tilhørte Kyiv-riket, det lå nord-øst for byen Kyiv. Ifølge den mest aksepterte historieforståelsen var dette fyrstedømmet forgjengeren til det som etter hvert utviklet seg til å bli storfyrstedømmet Moskva (Subtelny, 2009, s. 56). Vladimir-Suzdal regnes av de fleste vestlige og russiske historikere for å være arvtakeren av Kyiv-rikets historiske og kulturelle arv.

2.4 Avklaring for bruk av egennavn

Med tanke på dagens verdenspolitiske situasjon er en avklaring av oppgavens ståsted nødvendig. I denne oppgaven vil mange av navnene man blir presentert for, dette inkluderer stedsnavn, ulike historiografiske skoler, egennavn o.l. ha ulike oversettelser ut ifra hvilken litteratur som blir oppsøkt. Navnene vil hovedsakelig bli presentert på norsk, dette om jeg finner den norske oversettelsen. Der en god oversettelse ikke er tilgjengelig vil navnene som blir tatt i bruk gå ut ifra litteraturen som blir undersøkt. Dette kan føre til at noen stedsnavn

blir fremstilt med den ukrainske, engelske eller russiske oversettelsen. Det må understrekes at denne oppgaven ikke presenterer navnene med noen form for baktanke eller egne subjektive meninger om hvilken bruk av navnet som er det korrekte.

3 Historisk bakgrunn

I denne delen av oppgaven presenterer jeg i korte trekk den historiske og politiske bakgrunnen til Ukraina fra 1991 til Volodomyr Zelensky ble innsatt som president i mai 2019. Oppgaven begrenser seg til dette tidsrommet ettersom det i Ukraina har skjedd mye fra hans tiltredelse og til invasjonen av Ukraina fra Russland i 2022. Dette er ikke noe denne oppgaven vil ta stilling til. Presentasjonen av bakgrunnen vil inneholde informasjon om politiske skifter i Ukraina, hvilken støtte dette hadde i folket og hvordan meninger blant ukrainere har vært i endring i løpet av disse nesten 30 årene. I all hovedsak forsøker denne fremstillingen å berøre informasjon som er hensiktsmessig for oppgavens problemstilling, men også for å gi leseren et godt overblikk over viktige begivenheter i det selvstendige Ukraina etter 1991.

Til slutt presenteres den historiske bakgrunnen til middelalder riket Kyiv-riket. Det blir her presentert informasjon om de store personene, som regel Rurikidene, som står igjen i historien som viktige figurer og hvordan de var med på å forme og opprette det man i dag ser på som Kyiv-riket. Denne delen gir også informasjon om begynnelsen på slutten av Kyiv-riket og litt om hvordan folk har forstått denne «slutten» for riket og hvor dets arv har gått videre.

3.1 Ukraina (1991- 2019)

1991-1994

Etter kuppet mot Gorbatsjov og oppløsningen av Sovjetunionen i 1991 sto Ukrainerne ovenfor noen viktige valg. I desember 1991 ble det gjennomført to valg i Ukraina. Det første var om nasjonens selvstendighet, hvor 90,3 prosent av de 84,2 prosent av befolkningen som stemte, stemte for (Strand, 2015, s. 181). I realiteten var denne avstemningen absurd, ettersom det Ukrainske folket egentlig ikke hadde noe annet alternativ. Sovjetunionen fantes i realiteten ikke lenger. Det andre valget var presidentvalget. I dette valget var det Leonid Kravtsjuk som kom seirende ut. Han var en tidligere kommunist fra vest-Ukraina og med dette fikk han både støtte fra den vestlige og den østlige delen av landet (Strand, 2015, s. 181-183). Kravtsjuk var president fra 1991-1994. Allerede 8. desember 1991 inngikk president Kravtsjuk, Hviterusslands og Russlands president en avtale om opprettelsen av Samveldet av uavhengige stater (SUS). Dette var en avtale som i praksis satte punktum for Sovjetunionen. Og mens de andre SUS-partene så dette som opptakten til en fortsettelse av et tett samarbeid mellom de uavhengige partene og som en erstatning av Sovjetunionen, mente de ukrainske

lederne at dette var «en institusjonell ramme for en «sivilisert skilsmisse» mellom de tidligere sovjetrepublikkene» (Kolstø et al., 2022). Ukraina meldte seg ut av SUS i 2018.

Strand skriver at i motsetning til sine etterkommere var Kravtsjuk litt mer forsiktig i sin tilnærming til Ukrainas vanskelige historie. Kravtsjuk tok for eksempel avstand fra splittende figurer som slik som Stefan Bandera (2015, s. 183), som i noen deler av Ukraina blir sett på som en quisling samtidig som han blir sett på som en helt i andre deler av landet (Paulsen, 2022). Kravtsjuk var likevel forsiktig i sitt forhold til Russland og han styrket det ukrainske språket i det offentlige (Strand, 2015, s. 183).

Disse årene var dermed vanskelige for den Ukrainske befolkningen der mye var nytt og landet måtte bygges opp fra bunnen. Men vi kan se viktigheten av historie lyse gjennom i politikken. Ved å ta avstand fra Russland og styrke det ukrainske språket begynner man å bygge en selvstendig nasjonal identitet i en relativt ung nasjon.

1994- 2004

I 1994 vant Leonid Kutsjma presidentvalget. Kutsjma tok, i likhet med Kravtsjuk avstand fra Russland. I hans presidentperiode fikk Ukraina, som det første av de gamle sovjetrepublikkene en avtale med NATO. Han ville også at Ukraina skulle bli medlem i EU, men dette ble avslått av EU-kommisjonen (Strand, 2015, s. 184). Man ser klare tendenser til at Ukraina som ung nasjon allerede lente seg mot vesten.

Leonid Kutsjma satt som president i to perioder, fra 1994 til 2005. Hans første periode var preget av stram budsjettpolitikk som førte til uenigheter mellom presidenten og det kommunistdominerte *verkhovna rada* (det folkevalgte parlamentet). Dette utløste en konstitusjonell krise i mai 1995, men dette løste seg ved at presidenten og flertallet i nasjonalforsamlingen undertegnet en avtale som la frem grunntrekkene ved maktfordelingen. Det var ikke før juni 1996 at Ukraina vedtok sin egen grunnlov, som erstattet den sovjetiske (Kolstø et al., 2022). Under Kutsjma's økonomiske politikk kom også inflasjonen på et mer kontrollert nivå.

Hans andre periode var preget av økonomisk fremgang, men også større politisk uro. I følge Store Norske Leksikon ble regimet stadig mer autoritært, samtidig som ulike grupper innenfor næringslivet (oligarker) fikk økt politisk makt (Kolstø et al., 2022). Ifølge Strand var det

mange rike ukrainere som fikk mer politisk makt i periodene til Kutsjma. Han skriver at «Kombinasjonen av politisk makt og oligarkisk rikdom i Ukraina er ganske vanlig» og at «Påfallende mange av Ukrainas ledende politikere er også oligarker.» (Strand, 2015, s. 186). Når private penger og politikk går hånd i hånd vil ikke korrupsjon i et land være overaskende. I 2000 ble en hodeløs kropp funnet i utkanten av Kyiv. Dette viste seg å være en journalist som undersøkte korrupsjon i presidentens innerste krets (Strand, 2015, s. 188). Dette førte til mye uro de siste årene av Kutsjmas presidentperiode, ettersom det ble påpekt at han mest sannsynlig sto bak dette attentatet.

2004 Oransjerevolusjonen

Når Kutsjma i 2004 forsøkte å endre grunnloven slik at han kunne stille til en tredje periode, var dette attentatet en av grunnene til at det ikke gikk gjennom (Strand, 2015, s. 188). I valget som fulgte vant Kutsjmas egen kandidat, Viktor Janukovytsj, men hans motkandidat, Viktor Jusjtjenko anerkjente ikke nederlaget og mente det hadde blitt begått valgfusk. Opposisjonen opprettet da en tellleir i Kyiv sentrum med Jusjtjenko og Julia Tymosjenko i spissen. Denne opposisjonen tvang Janukovytsj til å gjennomføre et omvalg i desember 2004, hvor opposisjonen kom seirende ut (Kolstø et al., 2022).

2004-2010 Jusjtjenko

Under Jusjtjenko ble Julia Tymosjenko utnevnt til statsminister i 2005. Men på grunn av vesentlige splittelser mellom henne og lederen for det ukrainske sikkerhetsrådet, Porosjenko, ble de begge avsatt i september 2005 (Kolstø et al., 2022). Etter revolusjonen og innsettelsen av Jusjtjenko var Ukraina i ferd med å bli et annerledes og mer åpent land. Og en av de mest åpenbare endringene fra Kutsjmas tid var at pressen fikk større friheter (Strand, 2015, s. 204). Man kan si at under Jusjtjenkos presidentperiode ble Ukraina noe mer «av-sovjetifisert», noe Strand refererer til når han snakker om den ikke-blodige og vellykkede Oransjerevolusjonen (2015, s. 204). Presidenten hadde også et ønske om å bli medlem av forsvarsalliansen NATO, noe som tilsier at han var lent mot vesten, men i 2006 trakk de søknaden tilbake. Dette kan ha med å gjøre at hans tidligere motstander, Viktor Janukovytsj nå var innsatt som landets statsminister (Strand, 2015, s. 208). Landet var i Jusjtjenkos periode preget av dårlig økonomisk vekst. Folket var ikke like fornøyd med han som de hadde vært under revolusjonen. Derfor kunne man nesten med absolutt sikkerhet si at han ikke kom til å bli valgt inn for en andre periode i 2010 (Strand, 2015, s. 209).

2010- 2014

Under Jusjtjenko hadde pressen fått større frihet enn noensinne i Ukrainisk historie, men korrupsjonen og de økonomiske problemene i landet hadde ikke endret seg mye fra Kutsjmas regjeringstid. Landet hadde også begynt å se mer og mer mot det vestlige Europa i stedet for sin gamle unionspartner i øst. Men nå var det Jusjtjenkos gamle motstander, Viktor Janukovytsj som vant presidentvalget i 2010 (Kolstø et al., 2022). Hans motstander i dette valget var den tidligere statsministeren Julia Tymosjenko. Strand beskriver disse som to motpoler i politikken, hvor de var «øst mot vest, «sovjetisme» mot åpenhet og reformer», hvor Tymosjenko er beskrevet som det sistnevnte (Strand, 2015, s. 217). Janukovytsj hadde sin velgerbase i de østlige regionene og på Krim.

Julia Tymosjenko var på denne tiden statsminister, men nesten umiddelbart etter Janukovytsj innsettelse som president ble det åpnet en rekke rettsaker mot henne og flere av hennes statsråder. Det er mange ulike beskyldninger rettet mot Tymosjenko, og noen av de er korrupsjon og å tilegne seg mer rikdom gjennom politisk makt. Strand mener at dommen av Julia Tymosjenko åpenbart var politisk motivert, og kan også være et nikk fra Janukovytsj tilbake til oransjerevolusjonen i 2004 (2015, s. 218–219). Fengslingen av Tymosjenko 11. oktober 2011 førte til et splittet Ukraina helt frem til revolusjonen i 2014.

2014 Revolusjonen

President Janukovytsj var i utgangspunktet vennligstilt til avtaler og samarbeid med vesten. Selv om han var russisk-vennlig så han, ifølge Strand uansett på EU som den foretrukne partner. Dette ikke bare for Ukrainas del, men også for han selv. Alternativet, skriver Strand var å bli en «ukrainsk vise-konge bundet til en sterk og dominerende president Putin i en euroasiatisk union styrt fra Moskva.» (2015, s. 225). Dette er selvfølgelig ikke noe en autoritær leder av en selvstendig nasjon ønsker å være.

I 2013 skulle president Janukovytsj undertegne en assosieringsavtale med EU, som kan regnes som starten på en prosess som til slutt kan føre til medlemskap i EU (Holm-Hansen & Paulsen, 2022b). Ukraina var også tilbudt en lignende avtale fra russisk side. Dette var en økonomisk union som blant annet Hvite-Russland allerede var en del av (Holm-Hansen & Paulsen, 2022b).

Men uken før Janukovytsj skulle undertegne avtalen med EU, gjorde han det klart at det ikke ville skje (Strand, 2015, s. 226). Ukraina inngikk i stedet avtalen med Russland og dette førte til kraftige protester og misnøye fra befolkningen i Ukraina.

Misnøyen handlet ikke bare om at denne avtalen med EU kunne hjelpe Ukraina ut av den økonomiske krisen de befant seg i. For når Janukovytsj valgte å ikke undertegne denne avtalen kunne han også se bort i fra EU og alle EUs verdier når han skulle fortsette å lede landet (Strand, 2015, s. 228).

Misnøyen ble så stor at flere hundretusen mennesker samlet seg på Maidanplassen i Kyiv, i protest mot Janukovytsj. Strand forteller at mens Janukovytsjs motstandere mobiliserte mennesker i vest og sentral-Ukraina var den øst-ukrainske befolkningen passive tilskuere til det som skjedde i Kyiv. Selv om det var fra denne delen av landet Janukovytsj hadde sin største støtte tidligere, var det nå svært få av disse som nå var villige til å støtte presidenten (Strand, 2015, s. 232). Protestene var lange og blodige og varte fra desember 2013 og helt frem til februar 2014 da Janukovytsj til slutt valgte å flykte landet (Holm-Hansen & Paulsen, 2022b).

Krim-halvøya og folkerepublikkene

Det ble holdt valg av president og valg i *Verkhovna Rada*, begge valgene viste stor oppslutning for vestlig orienterte kandidater (Holm-Hansen & Paulsen, 2022b). De nye makthaverne ble møtt med mistro både i øst og sør-Ukraina. I disse områdene bor det mennesker som har stor tilknytning til Russland, både kulturelt og familiært. Selv om landet nå hadde kvittet seg med en president mange mente var korrumpert og for autoritær, var det fremdeles ikke enighet om hvem og hvordan landet skulle styres fremover. Russland, som allerede hadde en militærbase på Krim-halvøya i sør utførte et militærkupp og tok over Krim i mars 2014. De holdt også en folkeavstemming som endte med et massivt flertall for å slutte seg til Russland (Holm-Hansen & Paulsen, 2022b). Det må nevnes at ingen av valgalternativene var å fortsette å være en fullt integrert del av Ukraina. Med denne folkeavstemmingen til grunn annekterte Russland Krim den 18. mars 2014. Senere, i april 2014 opprettet separatister folkerepublikkene *Donetsk* og *Lugansk* og i mai 2014 erklærte de seg selv som uavhengige fra Ukraina (Holm-Hansen & Paulsen, 2022b).

Fra 2014 og frem til i dag har det ikke blitt enighet mellom de østlige delene av Ukraina og ukrainske myndigheter. Russland har blitt beskyldt for å supplere «opprørerne» i øst med våpen og militær støtte.

Volodymyr Zelensky

Zelensky har vært Ukrainas president siden mai 2019. Han har jødisk bakgrunn og tilhører den delen av ukrainere som har russisk som morsmål. Før hans politiske karriere var han en kjent komiker. Han spilte hovedrollen i TV-serien «Folkets tjener», hvor en skilt historielærer som er lei av nivået på de ukrainske politikerne plutselig blir valgt til president og må slite med alle kvaler dette medfører. Han stilte til valg i 2018, med et parti med samme navn som serien, og vant i andre valgperiode over hans motstander og sittende president Petro Porosjenko (Holm-Hansen & Paulsen, 2022a). Noen mener han tiltrakk seg mange velgere ved å være en helt utradisjonell kandidat, som skilte seg fra mange andre politikere som hadde røtter i det korrupte 1990-tallet. Han uttalte seg positivt til Maidan-protestene i 2014 og har støttet en videre integrasjon med EU og NATO, men vil at avgjørelsen om dette skal skje ved folkeavstemming. Han har også jobbet mot korrupsjon i politikken hvorpå oligarker ikke lenger skal kunne finansiere politiske partier og at uoffisielle møter mellom oligarker og partiledere skal dokumenteres (Holm-Hansen & Paulsen, 2022a).

I dag (2022) sitter Zelensky som president for et Ukraina i krig. Foreløpig nekter det ukrainske folk å gi etter for okkupasjonen, og dette gjør de med Zelensky i spissen. Han ble fort et symbol for ukrainerens kampvilje etter hans allerede berømte uttalelse, når han fikk tilbud om å bli evakuert, «jeg trenger ikke skyss, jeg trenger ammunisjon».

3.2 Hva var Kyiv-Riket?

3.2.1 Rurikidene – Storfyrstene i Kyiv

Områdene som i dag er kjent som Ukraina var før 800-tallet et område med ulike slaviske folkegrupper, uten noen form for sterk sentral styresmakt. Ifølge Nestorkroniken, også kjent som *The Russian Primary Chronicle*, ble det på 800-tallet sendt bud på skandinaviske prinser slik at disse kunne komme og styre slaverne, som i følge Nestors kronike ikke klarte å styre seg selv (Strand, 2015, s. 14). Skandinaveren som ble «hentet» var vikingen Rurik, og han blir sett på som den første av Rurikdynastiet. Roman Zakharii problematiserer dette synet i sin masteroppgave ved å vise til at det er ulike syn på hvorfor Nestor, ved å være en representant for en bestemt politisk retning, kunne ha fordel av å tolke historien på denne måten (Zakharii, 2002, s. 38). Om Rurik ble «hentet» fordi slaverne ikke

kunne styre seg selv eller ikke, er ikke det mest relevante spørsmålet her. Men Rurik var av skandinavisk opphav og det er hans slekt (Rurikidene) som ble den ledende eliten i det som skal bli kjent som Kyiv-riket.

Ruriks etterkommer, Oleg (d. 912) blir regnet som mannen som grunnla Kyiv-riket. Han var opprinnelig lederen for byen Novgorod, men i 882 erobret han byene Smolensk og Kyiv. Grunnet Kyivs strategiske plassering langs Dnepr-elven ble dette det nye hovedsetet i riket («Kievan Rus», 2016). Han sikret handelsruten som gikk fra Novgorod, langs Dnepr-elven, helt ned til Svartehavet («Rurik Dynasty», 2016).

Etter Olegs død var det hans sønn Igor som overtok makten i riket. Han blir ifølge Nestorkrøniken beskrevet som en grådig og mindre suksessfull prins. Han forsøkte to ganger å lansere ekspedisjoner mot Bysants (941 og 944) men ble slått begge gangene. Dette førte til at handelsavtalen, som hans far Oleg hadde forhandlet med Bysants, nå ble mindre fordelaktig for Kyiv-riket («Igor», 2022). Han klarte å underlegge seg flere områder og utvidet dermed Kyiv-rikets territorium i sin regjeringstid. Han ble drept i 945 av noen av hans undersåtter da han skulle innhente skatt, og valgte å forlange mer enn det som var avtalt («Igor», 2022). Etter Igors død kom hans sønn Svyatoslav 1 til makten. Men i en periode på omtrent 11 år styrte Igors enke, Olga, Kyiv-riket ettersom Svyatoslav var for ung til å styre. Hun var også den første av Kyiv-rikets herskere som konverterte til den ortodokse kristendommen. Svyatoslav er kjent som den siste ikke-kristne herskeren i Kyiv-riket («Svyatoslav 1», 2022). Han var en krigerfyrste og utkjempet mange slag mot nabostammer og stater frem til han ble drept i et bakholdsangrep i 972 («Svyatoslav 1», 2022).

3.2.1.1 Vladimir den store, kristningen og nedgangen

Svyatoslavs sønn, Vladimir 1, er en av de mest kjente av Kyiv-rikets storfyrster. Det var han som konverterte Kyiv-riket til den ortodokse kristendommen og som konsoliderte områdene Kyiv og Novgorod til en faktisk stat («Vladimir 1», 2021). Det er også fra hans regjeringstid at Kyiv-rikets historie blir noe mer veldokumentert. Det kan tenkes at dette er grunnet kristningen av riket og dermed at flere skriftlærde (prester o.l) oppholdt seg i områdene. Etter farens død ble det stridigheter mellom Vladimir og hans brødre og han måtte flykte til Skandinavia. Her oppholdt han seg for å skaffe hjelp til å ta tilbake områdene sine fra broren Yaropolk («Vladimir 1», 2021). Innen år 980 hadde Vladimir konsolidert Kyiv-rikets grenser, fra dagens Ukraina til Østersjøen samt forsterket grensene mot Bulgarske,

Baltiske og østlige nomadiske stammer («Vladimir 1», 2021). Det sies at Vladimir tok til seg Olav Tryggvason, og behandlet han nesten som sin sønn. Dette før Olav reiste rundt i Europa og plyndret for så å til slutt bli konge i Norge (Strand, 2015, s. 15).

På slutten av 900-tallet sto det Bysantinske Imperiet ovenfor et stort opprør. Keiseren i Konstantinopel, Basil II, vendte seg dermed til Vladimir for hjelp. Vladimir godtok forespørselen i bytte mot å få gifte seg med keiserens søster, Anne («Vladimir 1», 2021). Denne avtalen med keiseren i Bysants førte også til at Vladimir ble døpt i 988. Etter at opprøret var slått ned og Vladimir vendte hjem, konverterte han Kyiv og Novgorod til den ortodokse kristendommen («Vladimir 1», 2021). Den ortodokse trosretningen er fortsatt den dominerende troen i de fleste slaviske land også i dag.

Etter Vladimirs død i 1015 var det usikkerhet om hvem som skulle overta tronen. En av hans sønner, kjent som *Svyatopolk The accursed* eller *Svyatopolk den forbannede*, drepte tre av sine brødre og tok makten i Kyiv («Kievan Rus», 2016). En av de gjenlevende brødrene, Yaroslav, daværende vise-regent i byen Novgorod samlet styrker fra sine områder og tok også til seg leiesoldater (Væringervikinger). Denne hæren beseiret Svyatopolk i 1019. Yaroslav og en av hans brødre delte makten mellom seg frem til brorens død i 1036 (Subtelny, 2009, s. 34). Under Yaroslav ble det bygget flere klostre og kirker, og han regulerte den juridiske posisjonen kirken hadde i riket («Yaroslav the wise», 2022). Den mest kjente kirken som ble bygget under hans regjeringstid var St. Sophia katedralen, som står den dag i dag. Han startet også å skrive ned lover og regler, som senere ble utviklet til det som i dag er kjent som *Russkaya Pravda* eller «Russian Justice» (Yaroslav the wise, 2022), på norsk; Russisk sannhet. Yaroslav klarte også å ta tilbake områdene Galicia fra Polen, utvidet Kyiv-rikets områder både i sør og i de baltiske områdene hvor han slo Litauiske, Estonske og Finnske stammer («Yaroslav the wise», 2022). På Yaroslavs tid var Kyiv-riket både en handels og en kulturell høyborg i Europa og han hadde gode diplomatiske relasjoner med flere europeiske nasjoner («Yaroslav the wise», 2022).

Før hans død i 1054 forsøkte han, ved å skrive et testamente om hvem av hans sønner som skulle arve ulike områder, å unngå maktkonflikter. Dette lyktes ikke, og etter hans død begynte hans fem sønner å kjempe om makten i riket («Yaroslav the wise», 2022). Dette var i realiteten slutten på storfyrstedømmet Kyiv og tittelen storfyrste av Kyiv mistet sin relevans. Når Mongolene i 1240 erobret Kyiv, tolker mange dette som den endelige slutten på det man kaller Kyiv-riket («Kievan Rus», 2016).

Levninger av Kyiv-riket vedvarte i fyrstedømmene Galicia og Volynia, men disse områdene ble overtatt av Polen og Litauen i det 14. århundre («Kievan Rus», 2016). Noen historikere mener også at Kyiv-rikets arv forflyttet seg til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal, som senere utviklet seg til å bli storfyrstedømmet Moskva. Andre mener denne arven forflyttet seg til fyrstedømmet Galicia-Volhynia og videre til Ukraina. Arild Moe skriver at Kyiv mistet sin økonomiske og kulturelle betydning når Mongolene raserte den i 1240 og at den mistet sin religiøse betydning når metropolitten forflyttet seg fra Kyiv til Vladimir (les fyrstedømmet Vladimir-Suzdal) i 1300 (Moe, A, 2021).

4 Teori

4.1 Teori begrunnelse

I dette kapitlet blir teorien som er sentral for å kunne besvare problemstillingen presentert. Teorien som blir presentert vil være relevant for de ulike delene av problemstillingen. For å kunne besvare problemstillingen presenteres det teori som gir informasjon om begrepene nasjon, nasjonalitet og nasjonal identitet. Deretter blir det presentert teori om ulike former for historiebruk, dette for å gi et innblikk i hvordan historie på forskjellige måter og med ulik hensikt kan bli tatt i bruk. Begrepet *ethnopoiesis* vil også bli presentert og forklart som en måte å se på hvordan man konstruerer en nasjonal identitet ved hjelp av opphavsmyster og historie. Til slutt presenteres teori om nasjoners elitors (ledelse) rolle i konstruksjonen av den nasjonale identitet.

4.2 Nasjon og nasjonalitet

4.2.1 Nasjon

Begrepet nasjon stammer fra det latinske ordet *natio* som betyr fødsel, eller slekt. I første omgang var dette et begrep som ble brukt om en gruppe mennesker som delte en felles sosial og kulturell identitet. Altså en «... befolkningsgruppe som var knyttet sammen ved felles fødested, større enn en familie og mindre enn en klan eller et folk.» (Henriksen, 2006, s. 743). Begrepet nasjon var dermed en betegnelse for mennesker med samme opphav, fødested eller slektskap. Etter hvert utviklet begrepet seg til å innebære mennesker som levde under samme lov og ble representert av den samme lovgivende forsamlingen. På denne måten ble begrepet nå koblet opp mot det juridiske og til staten (Henriksen, 2006, s. 743).

I dag har begrepet utviklet seg til å bety noe mer. Ikke lenger står dette begrepet kun for mennesker med samme opphav, men det har utviklet seg til «... et nasjonsbegrep knyttet til kulturelle kjennetegn; særlig språk, og et mer subjektivt nasjonsbegrep ut fra gjensidig tillit og en følelse av fellesskap, som også gjerne har et historisk-kulturelt grunnlag.» (Knudsen & Berg, 2021). Med definisjonen fra Henriksen og Knudsen & Berg ser man elementer av både det juridiske nasjonsbegrepet, med felles rettigheter og plikter, og også de mer subjektive elementene hvor nasjonsbegrepet blir knyttet opp mot kulturelle kjennetegn som språk, følelse av fellesskap og også et historisk-kulturelt fellesskap.

Anthony D. Smiths definisjon har med elementer fra begge definisjonene ovenfor.

«A nation can therefore be defined as a named human population sharing an historic territory, common myths and historical memories, a mass public culture, a common economy and common legal rights and duties for all members.»

(Smith, 1991, s. 14).

Denne definisjonen kommer etter han har beskrevet de fem fundamentale egenskapene for *nasjonal identitet*, disse vil jeg komme tilbake til i del 4.4. Smith definerer altså nasjon som et begrep med elementer både fra Knudsen & Bergs og Henriksens definisjoner.

Men man kan si at Smith har en mer beskrivende og utfyllende definisjon av begrepet. Han legger til at som et folk i en nasjon, må man dele et historisk territorium, altså et geografisk landområde hvor folket har en historisk tilknytning, noe som kan minne om den første bruken av begrepet beskrevet av Henriksen. Han nevner også felles myter/sagn/fortellinger og historiske minner som viktige elementer for nasjonen. Smith legger også til at det må ha en «*massekultur*», altså må det være en mengde mennesker, ikke bare en liten ansamling av folk, som tilhører den samme kulturen. Til slutt legger han til at det må være en felles økonomi, felles juridiske rettigheter og plikter for alle medlemmene av nasjonen. Denne definisjonen vil være mer gjeldende for dagens nasjoner, hvor det å være en nasjon kun bestående av en gruppe mennesker med samme opphav eller fødested er høyst uvanlig. Dette ettersom mennesker i dag ofte forflytter seg over landegrensene og tar del i både det juridiske fellesskapet innenfor nasjonen, og ofte også det kulturelle. I dagens samfunn og i dagens nasjoner vil det å være juridisk knyttet til nasjonen, det være seg som regel med statsborgerskap, ofte være nok til at du er en del av nasjonen. Likevel forsøker mange å tilegne seg den nasjonale kulturen og historien som hører til.

4.2.2 Nasjonalitet

Ifølge bokmålsordboka betyr nasjonalitet «*Det å høre til en bestemt nasjon*» («Nasjonalitet», u.å). Menneskets nasjonalitet blir med dette bestemt ut fra hvilken nasjon individet tilhører. Bjørn Ditlef Nistad (2009) skriver at «På samme måte som et individ har en personlighet, har et folk en nasjonalitet.» (Ditlef Nistad, 2009, s. 376). Nasjonalitet er altså noe som knytter individet til nasjonen og nasjonen til individet. Man kan også si at ved å ha en nasjonalitet er man en del av noe større enn seg selv. Har man en nasjonalitet er man innlemmet i fellesskapet som er nasjonen. Videre i denne oppgaven vil begrepet nasjonalitet vise til individets og/eller individenes tilhørighet til en bestemt nasjon.

4.3 Identitet

Begrepet identitet stammer fra det latinske *idem* som betyr *den (det) samme*. På sidene til orbkene.no står det eksemplifisert at identitet er «Jeg- bevissthet» og «Sum av element som gir et individ, et samfunn og lignende individualitet» («Identitet», u.å). Ifølge Aschehoug og Gyldensdals *Store Norske Leksikon* står det under identitet, samfunnsvitenskap; «I samfunnsvitenskaper (...) har man en mer utvidet forståelse av begrepet identitet. Her utvides perspektivet til å se individets selvforståelse og posisjonering i relasjon til gruppefenomener som sosial, kulturell eller etnisk identitet.» Ifølge denne definisjonen vil identitet være det som gir individet sin egen selvforståelse, altså ens personlige forståelse av sine egne valg og tanker, og individets posisjonering. Med individets posisjonering kan det menes hvilken posisjon individet velger å ta i møte med ulike utfordringer eller valg. Dette være seg posisjon i hverdagslige samtaler eller avgjørelser, men også politiske utsagn og avgjørelser. Både denne selvforståelsen og posisjoneringen sies her å stå i relasjon til ulike gruppefenomener. Disse fenomenene vil alltid, samtidig som samfunnet rundt endrer seg også være i endring.

Konseptet *Identitet* er som regel ikke noe statisk, men heller noe som alltid er i endring, ettersom mennesker alltid forandrer seg. Dette være seg om de er alene eller i en mindre eller større gruppe (fellesskap). I boken *The discursive construction of national identity* står det;

«...the concept of identity (apart from the formal sense of the term used in logics and mathematics) never signifies anything static, unchanging, or substantial, but rather always an element situated in the flow of time, ever changing, something involved in a process. » (Wodak et.al, 2009, s. 11)

Som Wodak nevner er identitet noe som alltid er i endring, ettersom det alltid er involvert i en prosess. Med Henriksen og Wodaks definisjoner på identitet kan man si at det er noe dynamisk, noe som utvikler seg hos individet og også i den kollektive identiteten. Dette i relasjon til ulike gruppefenomener som er med på å påvirke identitetsutviklingen i ulik grad.

Mæhlum skriver «Den personlige identiteten er en karakteristikk av den delen av identiteten som gjør meg unik i forhold til andre, mens den sosiale identiteten betegner de egenskapene som gjør meg kvalifisert til å være medlem i ulike gruppefellesskap.» Mæhlum, et.al, 2019, s. 108). Identitet vil dermed være den personlige indre identiteten hvert eneste individ har, men denne vil også stå i forhold til gruppefellesskapet og identiteten som skapes gjennom det å sosialiseres med andre mennesker.

Mæhlum presenterer også to kontraster i forståelsen av identitetsbegrepet. Disse er den essensialistiske identitetsoppfatningen og den konstruktivistiske identitetsoppfatningen (Mæhlum, et.al, 2019, s. 109). Den essensialistiske identitetsoppfatningen blir beskrevet som en oppfatning hvor individets identitet blir sett på som en rekke medfødte kjerneegenskaper, altså utgjør identiteten en «integrerende og permanent instans i menneskes personlighet» (Mæhlum, et.al, 2019, s. 109). Det blir nevnt at denne oppfatningen av identitet har vært dominerende helt frem til nyere tid i ulike fagtradisjoner, som for eksempel psykologien og pedagogikken (Mæhlum, et.al, 2019, s. 109).

Ifølge den konstruktivistiske retningen beskrives identitet som noe som konstrueres underveis, og som avhenger av ytre forhold og dermed er foranderlig. Innenfor denne forståelsen er det dermed ikke noe samlet *jeg*. Jeget, eller den individuelle identiteten er et sett ulike delidentiteter (roller) som hvert enkelt menneske går inn og ut av, avhengig av den sosiale konteksten de befinner seg i (Mæhlum, et.al, 2019, s. 109). Mæhlum påpeker at disse ikke burde bli brukt eller sett på helt for seg selv, men man burde heller se disse i en syntese. Dette blir eksemplifisert, ikke kun ved å se på identitet som en konstant kjerne (essensialismen), eller en kjerneløs løk som kun består av mange lag (konstruktivismen), men heller som en elv, inkludert elveleiet. Her blir det lagt vekt på viktigheten ved det variable ved identiteten (vannet i elven), samtidig som man ser på stabiliteten og det mer konstante som er elveleiet. Selv om elveleiet er relativt konstant vil det alltid, gradvis over tid endres gjennom aktivitet og bevegelse fra vannet i elven (Mæhlum, et.al, 2019, s. 110). Elven kan ses på som ytre påvirkninger og elveleiet som individets identitet som formes av de ytre, i denne oppgavens sammenheng, historiens påvirkning.

Videre i oppgaven vil begrepet identitet innebære den samfunnsvitenskapelige forståelsen av begrepet, hvor individet står i relasjon til de ulike gruppefenomenene som er med på å påvirke individets selvforståelse og posisjonering, dette være seg politisk, kulturelt og språklig. Dette vil dermed si, for denne oppgavens formål vil begrepet identitet i hovedsak bli brukt i relasjon til begrepet nasjon og nasjonal identitet.

4.4 Nasjonal identitet

Som tidligere nevnt er nasjon et begrep for en gruppe mennesker som føler tilknytning til hverandre, med bakgrunn i kultur, historie, felles lover og økonomisk fellesskap. Mens identitet er noe som gir et individ, et samfunn og lignende sin egen individualitet (særegenhet), men som alltid er i endring.

Anthony D. Smith nevner to måter å se på nasjonal identitet og nevner Friedrich Meinecke som i 1908 skilte mellom det han kalte for *kulturnasjon* og *statsnasjon*. Den førstnevnte er et stort passivt kulturelt samfunn hvor historie og kulturelt fellesskap står sentralt, mens med *statsnasjon* menes det en aktivt, selvbestemmende politisk nasjon (Smith, 1991, s. 8). Dette ligner på Smiths definisjon av nasjon, presentert i del 4.2.1. Videre eksemplifiserer han *kulturnasjon* ved å bruke de antikke greske statene som eksempel. Disse var selvstendige stater, med sine egne lover, regler og individuelle ledere, men likevel delte de alle den samme kulturen og mange av de samme historiene. På den måten fikk de greske statene et kulturelt fellesskap, men det vil likevel ikke si at de var en og samme nasjon. Derfor, mener Smith, at for at vi skal kunne snakke om en nasjon med en felles nasjonal identitet må vi også snakke om det faktum at staten det gjelder må inneholde en form for felles politisk samfunn. Og for at det skal være et politisk samfunn må det være felles institusjoner, lover, regler og plikter for alle medlemmene av samfunnet, altså *statsnasjon*. Men, selvfølgelig må de også ha et felles historisk territorium, hvor medlemmene av nasjonen føler en tilhørighet (Smith, 1991, s. 8–9).

Smith presenterer fem fundamentale trekk ved nasjonal identitet slik;

1. Et historisk territorium eller hjemland
2. Felles myter og felles historiske minner
3. En felles offentlig massekultur
4. Felles juridiske rettigheter og plikter for alle medlemmer
5. En felles økonomi med territoriell mobilitet for alle medlemmer

(Smith, 1991, s. 14)

Som vi kan se er nasjonal identitet et komplekst begrep. De to første punktene kan man sette innunder det Smith kaller for et etnisk nasjonsbegrep (Smith, 1991). Det han mener med dette er at etnisitet eller en etnisk gruppering legger vekt på viktigheten av opprinnelsesmyter og historiske minner. Han sier videre at historiske minner ikke bare er viktig for fortsettelsen (the

continuance) av den etniske gruppen, men hver etniske gruppe er et produkt av spesifikke historiske krefter og er dermed subjekt for historisk forandring og oppløsning (Smith, 1991, s. 21). I motsetning står de tre siste punktene til det Smith kaller den statsborgerlige nasjonsforståelsen (Smith, 1991, s. 15). Nasjonal identitet kan dermed forstås som et begrep hvor historie og myter (**etnisiteten**) spiller en vesentlig rolle for betydningen. Men uten den statsborgerlige delen vil det være vanskelig å knytte etniske grupper inn mot en nasjon. Smith er inne på, når han snakker om etniske grupperinger innenfor en nasjon, at etnisitet er noe som kan brukes instrumentelt for å fremme individuelle eller kollektive interesser. Ofte er det politiske eller ledende eliter som må mobilisere store mengder følgere for å støtte deres ambisjoner. Han skriver at «det å høre til en etnisk gruppe er et spørsmål om holdninger, oppfatninger og følelser som er flyktige og foranderlige, og som varierer med det bestemte emnets situasjon» (Smith, 1991, s. 21). Altså er nasjonal identitet noe foranderlig (ikke statisk, som nevnt i del 4.3), og som kan brukes og formes av ledende eliter for å fremme egne ambisjoner eller folkets interesser.

Smith beskriver også to ulike nasjonale identitetsmodeller. Den vestlige og den ikke-vestlige (beskrevet som øst-Europeisk og/eller asiatiske). Et historisk territorium, et juridisk-politisk fellesskap, juridisk-politisk likestilling og en felles kultur og ideologi er det Smith beskriver som komponenter i den vestlige modellen. Den ikke-vestlige modellen beskriver Smith som en etnisk oppfatning av nasjonal identitet. Samfunnets opphav og kultur blir vektlagt som viktige komponenter i denne forståelsen av begrepet (Smith, 1991, s. 11). Smith nevner at disse forskjellene ikke er like distinktive i dagens forståelse av begrepet nasjonal identitet.

Benedict Anderson forsøker å definere en nasjon som et forestilt politisk samfunn – «og forestilt som både iboende begrenset og suveren.» (Anderson, 2016, s. 6). Nasjonen (og dermed den nasjonale identiteten) er begrenset ettersom selv de største nasjonene, bestående av mangfoldige millioner mennesker har et avgrenset territorium, hvor det ligger andre nasjoner på andre siden av grensen (Anderson, 2016, s. 7). Anderson skriver også at begrepet er suverent, ettersom konseptet ble født i en tid hvor opplysningen og revolusjoner ødela legitimiteten til de gudommelige-ordinerte, hierarkiske dynastiske rikene. Hver stat ønsket å være fri og Anderson forteller at måleren og emblemet til denne friheten var den suverene staten (Anderson, 2016, s. 7).

Anderson påpeker at fellesskapet er forestilt ettersom, selv i den minste nasjon vil ikke alle medlemmer kjenne, møtes eller høre om hverandre, men det vil fremdeles, i tankene til enkeltindividene, leve en ide om fellesskap til mennesker de aldri har møtt. Altså lever menneskene innenfor nasjonen i et forestilt fellesskap (Anderson, 2016, s. 6). Lars Terje Hellum skriver at Andersons tolkning av nasjonen og dets forestilte fellesskap, «bekrefter at nasjonal identitet som kollektiv identitet er en sosial konstruksjon som eksisterer som følge av menneskelig samhandling.» (Hellum, 2009, s. 24). Denne konstruksjonen vil bli nærmere eksemplifisert i del 4.6.

Man kan se at begrepet nasjonal identitet består av mange ulike komponenter og at det kan forstås på ulikt vis avhengig av hvordan man ser på det. Men i denne oppgaven vil fokuset være på den identiteten som oppstår i et folk gjennom det forestilte fellesskapet som oppstår basert på historiske myter og fortellinger, historiske territorielle faktorer og den offentlige massekulturen i et folk (ofte preget og formet av den ledende eliten i landet, se del 4.7).

4.5 Historiebruk

Ordet historie stammer fra det latinske ordet *historia* og betyr undersøkelse, viten, beretning (Henriksen, 2005, s. 50). «Historie betegner i videste forstand det som har skjedd, beretningen om det som har skjedd og det vitenskapelige studium av det som har skjedd.» (Henriksen, 2005, s. 50). Historie kan altså ses på som det som har skjedd på et bestemt tidspunkt og sted, eller hendelser som har foregått over perioder. Det kan ses på som fortellinger om ting som har skjedd, for eldre historie vil det ofte være nedskrevne tekster som beretter om historiske hendelser. Til slutt kan man også se på historie som det vitenskapelige studium av hendelsene. Historiebruk blir dermed hvordan man som aktør, enten som forsker, samfunnsborger, slektsforsker e.l. *bruker* det som har skjedd.

Som en introduksjon til hva historiebruk er, skriver Teemu S. Ryymin;

«På sett og vis er vi alle historiebrukere: Vår forståelse av hvem vi er henger gjerne sammen med det vi vet om hvem vi har vært, hvor vi stammer fra, med familiens og slektens historie. Historiens identitetsdannende funksjon er viktig også på et mer overordnet nivå, for hvordan for eksempel nasjoner og andre fellesskap forstår seg selv og andre.» (Sakari Ryymin, 2019).

Til forskjell fra dette, har man historiebruksforskere, som i sin forskning på bruken av historie, heller er «opptatt av måten historiebruk foregår på, hvordan fortiden både gis mening og er med på å gi mening, enn å vurdere graden av brukens korrekthet – det vil si, vurdere hvorvidt historien som brukes og måten det skjer på, er i overenstemmelse med de vitenskapelige historiekunnskapene og faglige standardene som finnes.» (Sakari Ryymin, 2019).

Historiebruken har og ulike funksjoner for ulike formål, noe Jan Bjarne Bøe har eksemplifisert i sin bok *Å lese fortiden – Historiebruk og historiedidaktikk* (2006). Her presenterer han Klas-Göran Karlssons fem former for historiebruk ut ifra hvilke formål brukeren av historien har med å undersøke historien (Karlsson, 2014, s. 72). Disse formene er *vitenskapelig, eksistensiell, moralsk, ideologisk og ikke-bruk* av historien (Bøe, 2006, s. 20). I denne oppgaven vil det hovedsakelig bli lagt vekt på den ideologiske formen for historiebruk, ettersom det er snakk om restaurering av den Ukrainske nasjonen etter Sovjetunionens oppløsning i 1991. Likevel vil ikke dette utelukke de andre formene for historiebruk. Vitenskapelig historiebruk forklares som den virksomheten av historieforskning som blir brukt av trente historikere, og Bøe deler denne virksomheten inn i to deler. Den første er å oppdage nye historiske dokumenter og utsette disse for kildekritisk gransking, den andre er å «utføre en vitenskapelig konstruksjon ved å tolke historiske fakta ut fra en samtidshistorisk sammenheng og en etablert kunnskapstradisjon» (Bøe, 2006, s. 20). Eksistensiell historiebruk blir forklart som den mest utbredte «ikke- vitenskapelige» bruken av historie. Den tar utgangspunkt i det behovet alle mennesker har for å minnes noe, dette for å «oppleve forankring eller orientering i en større sammenheng» (Bøe, 2006, s. 20). Den moralske historiebruken handler om gjenoppdagelse av historie og historiske sammenhenger. «Bruken kjennetegnes ved at bestemte temaer eller episoder i fortiden blir brukt for å mobilisere til kamp for å restaurere en situasjon i nær eller fjern framtid.» (Bøe, 2006, s. 20). Denne bruken, sier Bøe, er kulturelt ønskelig, det vil si at det er viktig ut ifra den kulturelle sammenheng, gjerne i et folk, at medlemmer av fellesskapet har de samme verdiene. Den ideologiske historiebruken har som mål å rasjonalisere eller legitimere noe og blir vanligvis brukt for å rasjonalisere en ført politikk. Når man bruker historien på denne måten, vil det være en forutsetning at man har velutdannede intellektuelle eller politiske grupper som klarer å konstruere en sammenheng i historien. Bøe skriver at denne formen for historiebruk ofte står i forbindelse med den moralske historiebruken (Bøe, 2006, s. 21). Ideologi beskrives som det som ligger til grunn for en politisk, religiøs eller filosofisk bevegelse («ideologi,» u.å). Til

slutt beskriver Bøe *ikke-bruk* av historien, og mener dette også kan betraktes som en form for historiebruk. Det er ikke-bruk av historien når spor av fortiden fjernes, altså at man fjerner monumenter, minnesmerker eller deler av historien i det hele tatt. Ofte skjer det i etterkrigstider, når historien til den tapende siden blir satt til siden, eller rett og slett glemt (Bøe, 2006, s. 21).

Historiebruk er måten historien blir tatt i bruk av ulike aktører for ulike formål. I denne oppgaven er den ideologiske historiebruken mest vektlagt. Dette i sammenheng med både den moralske og ikke-bruken av historien. Om ikke-bruk av historien sier Karlsson at den ofte er en forutsetning for en effektiv ideologisk historiebruk. Den eliminerer innslag i den ideologiske beretningen som ikke passer inn, uten at den faktisk ødelegger hele meningen med den ideologiske bruken av historien (Karlsson, 2014, s. 75). Thomas Hylland Eriksen understreker at historien ikke nødvendigvis er et nøyaktig og objektivt produkt av fortiden, men et svar på nåtidens krav (Eriksen, 2002, s. 72)

4.6 Ethnopoiesis – Konstruksjonen av et folk

Max Weber skriver at et folk er de grupperinger av mennesker som har en subjektiv tro på deres felles avstamning på grunn av fysiske eller kulturelle likheter, eller begge, eller til og med minner om en forhistorisk tid (Weber, 2013, s. 389). Han skriver også at det primært er det politiske fellesskapet som inspirerer folket til troen på disse fellestrekkene som igjen fører til troen på en felles etnisitet i folket (Weber, 2013, s. 389). Dermed er det gjerne, ifølge Weber, en elite som inspirerer og kultiverer en gruppe mennesker til å føle seg som et folk.

Gjennom troen på felles avstamning blir dermed en mengde mennesker til et folk, gjerne ved bruk av minner om en forhistorisk tid, som f.eks myter. Dette ligner på den ideologiske formen for historiebruk, som nevnt i del 4.5.

Når det snakkes om tilblivelsen av et folk blir gjerne begrepet *ethnogenesis* tatt i bruk. Deler man opp ordet *ethnogenesis* får man de greske ordene *ethnos* og *genesis*. *Ethnos*, i følge Det norske akademiske ordbok, betyr folk og/eller folkeslag (*ethno - Det Norske Akademis ordbok*, u.å.). Begrepet *genesis*, fra gresk betyr *opprinnelse*, eller *tilblivelse* (*genesis - Det Norske Akademis ordbok*, u.å.) *Ethnogenesis* vil derfor være opprinnelsen eller tilblivelsen av et folk. Man kan dele opp *ethnogenesis* i to kategorier, aktiv og passiv *ethnogenesis*. Aktiv vil være

når en regjering, intellektuelle eller ledere *lager* en etnisk gruppe innenfor ett område. Noe som gjerne gjøres for å løse politiske konflikter. På World Atlas sine sider står det «Active ethnogenesis occurs during the creation of a new state» (Sawe, B. E. 2018). På den andre siden har man passiv *ethnogenesis*, som foregår passivt ved at folket over tid tilegner seg fellestrekk, som språk, religion, kultur o.l.

Sigbjørn Sønnesyn problematiserer bruken av begrepet ethnogenesis, og introduserer begrepet ethnopoiesis, som han skriver er «the making of a people», i motsetning til ethnogenesis som han mener heller kan beskrives som «the birth of a people» (Sønnesyn, 2013, s. 207).

Ethnopoiesis består av de to greske ordene ethnos og poiesis. Ordet poiesis betyr det å skape noe, eller utarbeidelse av noe. I vår dagligtale vil *poiesis* være det vi kaller for poesi eller oppdiktning (*poesi - Det Norske Akademis ordbok*, u.å.). Altså betyr begrepet ethnopoiesis - å skape et folk ved å bruke fortellinger, myter og oppdiktete historier som et sentrum som folk kan samles rundt. Sønnesyns begrep *ethnopoiesis* kan forstås som en form for *aktiv ethnogenesis*, men vil i denne oppgaven bli brukt som et eget begrep i stedet for det noe mer kjente ethnogenesis. I sin tekst beskriver Sønnesyn hvordan Normannerne ble en egen folkegruppe i Frankrike og hvilke faktorer som førte til dette. Han argumenterer for at man ikke kan si at et folk kun blir til av seg selv. Derfor introduserer han begrepet ethnopoiesis, som han, som nevnt beskriver som «the making of a people». I denne beskrivelsen er ordet «*making*» sentralt. Sønnesyn sier at i stedet for den passive prosessen hvor en folkegruppe tilegner seg etnisk identitet gjennom flerfoldige generasjoner, skjedde denne prosessen han studerer, heller aktivt. Lederen for normannerne Rollo, hans hjelpere og spirituelle rådgivere og resten av folket, spilte en aktiv rolle for å forme og på sett og vis *lage* denne folkegruppen ved å bruke myter og oppdiktninger, eller *poiesis*.

Sønnesyn refererer til den romerske politikeren Cicero, hvor han nevner båndet som fører mennesker sammen. Båndet blir beskrevet slik; «The benevolent and loving consensus on all things human and divine.» (Sønnesyn, 2013, s. 213). Denne setningen beskriver det ultimate *vennskap*. Sønnesyn skriver at dette også er hovedkjernen i det som holder en stat samlet. «In other words; a mutual commitment to justice and the common good is what makes a raw multitude become a people. » (Sønnesyn, 2013, s. 214). Altså, må folket enes om et felles perspektiv på hva som er godt og riktig for å gå fra å være bare en mengde mennesker til å bli ett folk. Som nevnt er det ofte ledere, regjeringer eller andre lærde mennesker som tar disse avgjørelsene om hva som er rett og godt, og folket må si seg enige i dette. Sønnesyn skriver

imidlertid at *the making of a people* er en kollektiv handling. Lederen Rollo, i Sønnesyns eksempel, leder, men folket følger med viten og vilje, og fullt forstående i det de gjør, villig etter (Sønnesyn, 2013, s. 217). Ethnopoiesis vil dermed være det den politiske og/eller religiøse eliten gjør i konstruksjonen av et folk. Altså å aktivt konstruere en identitet i folket ved å bruke felles historier, myter og poesi for å konstruere en felles identitet og et samhold i folket. I dagens samfunn vil nok mange kalle denne «ferdige» konstruksjonen for nasjonal identitet, som ble gjennomgått i del 4.4. Dette nevnes i Max Webers definisjon av et folk. Et folk er en gruppering av mennesker med en subjektiv tro på deres felles avstamning på grunn fysiske eller kulturelle likheter og også minner om en forhistorisk tid. Man ser dermed at Weber støtter opp under det Sønnesyn presenterer som ethnopoiesis, at et folk ikke blir til av seg selv, men at de gjennom tro på fysiske, kulturelle og historiske (myter) likheter blir til et folk. Dette minner også noe om det Anderson beskrev som det forestilte fellesskapet (Anderson, 2016).

4.7 Elitens rolle i konstruksjonen av nasjonal identitet

Kuzio skriver at antropologer råder oss til huske at politikk alltid blandes inn i historieskriving og myter (Kuizo, 2005, s. 31). Jonathan Friedman skrev: «If history is largely mythical, it is because the politics of identity is anchoring the present in a viable past» (Friedman, 1992, s. 207). Den politiske identitetspolitikken forsøker dermed, ifølge Friedman, å ankre nåtiden i en troverdig fortid. Som nevnt preges ofte konstruksjonen av den nasjonale identiteten av politiske og/eller religiøse eliter i et land. Med eliter menes det «en gruppering eller et antall individer i et samfunn som på ett eller flere områder opptrer som autoriteter innad, overfor det øvrige samfunn, og som talsperson utad, overfor omverdenen.» (Berg & Tjora, 2021). Men hvorfor er det slik at disse elitene ofte får denne viktige rollen i konstruksjonen? Som nevnt i del 4.6, sier Sønnesyn at det er den ledende eliten i samfunnet som staker ut en retning for folket, men de (folket) følger med viten og vilje «etter».

John Hutchinson sier at det i noen tilfeller er to former for dannelse av nasjonal identitet. Den ene er hvor menneskene i nasjonen kun eksisterer som en kategori med objektive karaktertrekk, men uten noen spesiell form for selvbevissthet. Den andre er en nasjon hvor en gruppe mennesker allerede er høyst individualisert (fra andre nasjoner), med en selvbevisst befolkning, klare grenser eller historiske minner av disse klare grensene (Hutchinson, 1987, s. 21–22) og dermed er det allerede en etablert bevissthet i folket man kan bygge videre på. I

begge tilfellene er det en «masse» av mennesker som befinner seg på samme område, men i det første tilfellet vil det kreve arbeid for å konstruere en felles nasjonal identitet. «In this context, the intellectuals and intelligentsia have to form a collective identity from an inchoate mass of possibly conflictual 'little traditions', dialects, and religious groups that is capable of resisting the established state.» (Hutchinson, 1987, s. 22). Det er altså, i følge Hutchinson, opp til den intellektuelle eliten i landet å forme den kollektive identiteten fra en rudimentær samling av motsigende mindre tradisjoner og/eller religiøse grupper.

Som nevnt i del 4.4 peker Anthony D. Smith på den etniske og den borgerlige forståelsen av nasjonsbegrepet. Ifølge Smith burde både det etniske og det borgerlige aspektet være på plass i nasjonsbegrepet for at nasjonen faktisk skal kunne være en nasjon. Men hvordan skal man gå frem i et land bestående av mange ulike etnisiteter og tradisjoner for å skape et samlet folk, som deretter kan bygge det borgerlige aspektet? Smith foreslår to forskjellige fremgangsmåter i et slikt scenario. Det første er det han kaller for «the dominant *ethnie* model» (Smith, 1991, s. 110). Her bygges den nasjonale identiteten rundt den dominerende etniske gruppens kultur som en hovedpilar for den nye nasjonale politiske identiteten. Dette er spesielt vanlig for områder hvor den dominerende kulturen kan sies å ha historiske røtter. Men Smith nevner at denne modellen/fremgangsmåten ikke utelukker andre etnisiteter eller kulturer og at disse mindre gruppene også blir akseptert og fortsetter å «blomstre» (Smith, 1991, s. 110). Den andre fremgangsmåten Smith beskriver er det han kaller for en «supra-ethnic 'political culture'» (Smith, 1991). I dette tilfellet er det muligens ikke én dominerende etnisitet eller kultur i landet og den ledende eliten må forsøke å konstruere en helt ny identitet eller kultur som folket kan enes om (Smith, 1991, s. 112–113).

Man ser at i tilfellene som Hutchinson og Smith presenterer, kreves det en form for ledende elite som kan ta avgjørelser på vegne av de ulike grupperingene i folket. Det kan være vanskelig å få til en slik enighet i et område hvor det finnes mange ulike etnisiteter og kulturelle forskjeller uten et styrende organ som leder vei. Som man kan se må det en elite til for å konstruere en holdbar nasjonal identitet i et folk, denne blir ikke bare til av seg selv. Nasjonen er som regel for stor for at massene selv skal eller kan konstruere denne identiteten.

5 Litteratur – Kyiv-riket som Ukrainas ethnopoiesis

5.1 Introduksjon av kapittel

I dette kapittelet vil litteraturen som vil ligge til grunn for besvarelsen av oppgavens problemstilling legges frem. Først presenteres det litteratur som beskriver de ulike historiografiske forståelser av Kyiv-rikets historiske arv. Disse vil gi en oversikt over ulike forståelser om Kyiv-rikets historie, og også presisere hvilken forståelse som er den mest aksepterte, brukte og dominerende i det Ukrainske samfunnet. Deretter vil det bli presentert litteratur som tar for seg bruken av denne historien i det ukrainske utdanningssystemet. Her vil også inspirasjonen av den dominerende skolens forståelse bli lagt frem. Dette er historikere som Orest Subtelny og Mikhailo Hrushevsky. Historien om Kyiv-riket blir også brukt i utdanningen i det ukrainske militæret. Litteratur om dette vil også bli presentert. Til slutt legges det frem en artikkel av Oleksiy Gnatiuk som legger frem en systematisk endring av gatenavn i Ukraina. Her vil man kunne se ulike historiske perioders relevans i den ukrainske historiefortolkningen.

5.2 Bruken av Kyiv-riket i Ukraina

Etter oppløsningen av Sovjetunionen i 1991 ble Ukraina, en tidligere Sovjet- republikk, i realiteten en selvstendig nasjon. Som tidligere nevnt er det å være en nasjon noe som innebærer at folket må dele et historisk territorium, felles myter- og historiske minner og felles juridiske lover (Smith, 1991, s. 14). Etter suverenitetserklæringen fra juli 1990 var det juridiske aspektet allerede på plass i Ukraina. Ukrainsk lov hadde stått over sovjetisk lov allerede før oppløsningen av unionen (Kolstø et al., 2022) Nasjonens territorium og grenser var også et faktum, de var en republikk med et allerede etablert territorium, og disse grensene ble bevart etter oppløsningen. Det som da sto igjen var behovet for en felles myte, eller en felles historie som vil legitimere nasjonens uavhengighet og dets nasjonale identitet gjennom å ses som en nasjon med allerede etablerte historiske røtter. Behovet for en historisk rød tråd vil alltid være til stedet i både nye og godt etablerte nasjoner. En slik rød tråd vil gjøre det lettere for andre nasjoner å akseptere nasjonens uavhengighet og også gjøre det enkelt for innbyggerne av nasjonen å se seg selv som arvinger av et historisk rike. Denne røde tråden vil, hvert fall for mange Europeiske nasjoner kunne strekke seg mange hundre, hvis ikke tusen år tilbake i tid. Ukrainas land er et territorium med mange historiske røtter. En av disse

historiske røttene er middelalderriket Kyiv-riket. I denne delen av oppgaven presenterer jeg litteratur som beskriver bruken av historien om Kyiv-riket i Ukraina.

5.2.1 Kyiv-riket som oppbygging av nasjonal identitet

Hver nasjon har en historie. Historien gir nasjonen et grunnlag og sterke røtter til å kunne si, vi er en nasjon, dette er vårt land, og det er her vi hører til. Tilhørigheten til et område, et språk og en historie, gir folket i nasjonen en del av deres nasjonale identitet. Det vil nå presenteres hvordan historien om Kyiv-riket blir brukt i Ukraina for å gi folket en nasjonal identitet og følelse av kontinuitet mellom middelalderriket og dagens Ukraina. Hvilke ulike forståelser/fortolkninger av historien har man hatt til rådighet for å gjøre dette?

5.2.1.1 Taras Kuzio: *National identity and history writing in Ukraine.*

Taras Kuzio presenterer fire *skoler* innenfor forståelsen av Kyiv- rikets historie og dets bruk. Skolene er *Russophile*, *Sovjetophile*, *Eastern Slavic* og *Ukrainophile*. Med skoler menes ikke spesifikke grupper av historikere, men heller en utvelgelse av ideer og fortolkninger av historien (Kuzio, 2006, s. 407). Jeg vil presentere Kuzios forklaring av disse skolene, og hvorfor noen er mer dominerende enn andre i utviklingen av den nasjonale identiteten. Jeg vil referere til disse skolene i norske termer, og de vil derfor bli omtalt som Russofilsk, Sovjetofilsk, den Øst-slavisk skolen og Ukrainofilsk. Videre vil jeg presentere Kuzios forklaring av den dominerende skolens bruk av historien om Kyiv-riket i post-sovjet Ukraina for å konstruere en nasjonal identitet.

Kort om Sovjetophile og Russophile:

Den tradisjonelle vestlige forståelsen av Kyiv-riket er at det var en av de tidligste, hvis ikke *den* tidligste russiske statsdannelsen. Man ser det ved at vestlige og engelske oversettelser av Kyiv-riket, eller Kyiv Rus (som Kuzio omtaler det som) ble til *Kievan Russia*, og ble studert av historikere som den russiske historiearven (Kuzio, 2006, s. 409).

Den Russofilske skolen mener at arven etter Kyiv- rikets fall i 1240, ble videreført til fyrstedømmet *Vladimir-Suzdal* og deretter til fyrstedømmet Moskva (Kuzio, 2006, s. 409).

Denne grenen innenfor historieforståelsen av Kyiv-riket antar at hele den øst-slaviske historien må ses på som en organisk helhet, ikke separate historier. Denne skolen ser altså på Russland som den eneste arvtageren av Kyiv-rikets historiske arv og mener at de øst-slaviske

folkegruppene ikke kan ses på som ulike historiske folkegrupper. Den Russofilske skolen benekter eksistensen av både ukrainere og hviterussere som egne etniske folkegrupper, og mener heller at de alle er russiske (Kuzio, 2006, s. 413). Dette blir en form for russisk nasjonalisering av Kyiv-riket. Tilhengere av denne skolen vil mene at uavhengighet for ukrainere og hviterussere vil være en anomali (Kuzio, 2006, s. 414).

Kuzio at den Sovjetofilske skolen har en noe mer objektiv tilnærming til studiene av Kyiv-riket, ettersom alle de tre østslaviske folkegruppene (hvite-russere, ukrainere og russere) blir forstått som etterkommere av Kyiv-riket (Kuzio, 2006, s. 410). Selv om dette er tilfellet var det i Sovjet kun russiske historikere som fikk skrive om Kyiv-riket, og Russland ble fremdeles forstått som den primære arvtakeren til rikets historiske arv (Kuzio, 2006, s. 410). Hovedforskjellen mellom disse er at den Russofilske skolen ser på Russland som hovedarvtakeren og at alle de øst-slaviske folkegruppene er én folkegruppe. Den Sovjetofilske skolen mener at de tre øst-slaviske folkegruppene er separate, men stammer fra den samme historiske arven, selv om Russland er den primære arvtakeren av riket.

Ukrainophile & Eastern Slavic schools:

Den Ukrainofilske skolens tolkning av historien ble bannlyst i Sovjetunionen på 1930-tallet. Den fikk en gjenfødelse på 90-tallet. I mellomtiden ble denne prosessen assistert av diasporahistorikere (Kuzio, 2006, s. 413). Dette er historikere som gjerne bor fjernt fra sine hjemland, i dette tilfellet Ukraina. En av disse var Orest Subtelny, han ga ut boken *Ukraine: A history* i 1988, og denne boken har blitt brukt i utdanningssystemet i Ukraina siden 1991-1992 (Kuzio, 2006, s. 412). Jeg vil komme nærmere inn på denne boken og bruken av den i del 5.3, *Kyiv-riket i Ukrainas utdanningssystemet*.

Den Ukrainofilske skolen har tradisjonelt blitt definert som nasjonalistisk av vestlige og tidligere sovjetiske historikere og med en negativ undertone (Kuzio, 2006, s. 411). Bakgrunn for dette kan være synet den Ukrainofilske skolen har på at Ukraina er den primære og eneste arvtakeren av den historiske arven til Kyiv-riket. Det å si at Kyiv-rikets historiske arv tilhører ukrainerne er med på å *heve* Ukrainas etnos, altså folket, til en nasjon, fordi dette motbeviser at Ukraina er Russlands «lillebror» (Kuzio, 2006, s. 420). Diesen og Keane understreker dette ved å referere til noen tilhengere av denne skolen som «ethno-Cultural Ukrainian nationalists» (Diesen & Keane, 2017, s. 317). Disse nasjonalistene blir beskrevet som mennesker som forsøker å separere de «broderlige» båndene mellom de slaviske folkegruppene, og de

definerer «oss» som de som er lojale til den ukrainske nasjon. Fokuset for disse er at det kun er én kultur og ett språk i Ukraina (Diesen & Keane, 2017, s. 315). Denne skolen legger også vekt på at Ukraina og Russland har utviklet seg separat, som to forskjellige folk, og dermed i realiteten ikke har noen reell historisk tilknytning. Dette har vært et av hovedfokusene til denne skolen etter selvstendigheten. Skolen ser også på Ukraina som en europeisk nasjon, noe som igjen er et forsøk på å skyve tilknytningen til Russland lenger vekk. Når Kuzio ser på forskjellen mellom den øst-slaviske og den Ukrainofilske skolen nevner han at president Kravtjuk (1991-1994) beskrev Ukraina som en buffer mellom Europa og Russland. Dermed plasserte han Russland utenfor Europa (Kuzio, 2006, s. 414). Kuzio nevner at å se på russere som «de andre» er den foretrukne fortolkningen i den Ukrainofilske skolen.

Den Øst Slaviske skolen derimot er uenig i mye av det den Ukrainofilske skolen hevder. Denne skolen er enig i, som den Russofilske og Sovjetofilske skolen og noen vestlige historikere sier, at den Ukrainofilske måten å se på Kyiv-riket på som en proto- Ukrainisk stat er for nasjonalistisk og dermed mer politisk motivert enn den er akademisk (Kuzio, 2006, s. 413). Den Øst-slaviske skolen er posisjonert mellom de to skolene Ukrainofil og Russofil, som nevnt hevder begge disse at de er de eneste med eksklusive rettigheter på arven til Kyiv-riket. På denne måten står den Øst-slaviske skolen mellom to ytterpunkter som begge har et forholdsvis nasjonalistisk syn på Kyiv-rikets historie (Kuzio, 2006, s. 413–414). Dette ettersom de ikke ser på historien som kun ukrainsk og heller ikke kun russisk. Skolen ser på Kyiv-riket og dets historie som et bindeledd og en felles historie for begge folkegruppene. Kuzio skriver “Eastern Slavic school adherents, (...), see a gradual blurring of the distinctions between Ukrainians and Russians due to a common language, culture and long periods of mutual history “ (Kuzio, 2006, s. 414). Man kan dermed si at tilhengerne av denne skolen ikke ser på ukrainere som et separat folk fra russerne, slik som den Ukrainofilske skolen gjør, men heller folkegrupper som har utviklet seg sammen over tid med felles språk, kultur og lange perioder med felles historie, men som nå gradvis beveger seg mer og mer fra hverandre.

En annen viktig faktor for den Øst-slaviske skolen, er at de ser på alle de tre øst-slaviske folkegruppene som likeverdige, men det er det noe uenighet på dette punktet både i den Russofilske og den Sovjetofilske skolen. Begge mener Russland står høyere opp og har en sterkere tilhørighet til Kyiv-riket. Selv om den Øst-slaviske skolen har en fot i leiren til den Russofilske ideologien om at Russland er den primære arvingen av Kyiv-riket, er politiske og akademiske tilhengere av den Øst-slaviske skolen *derzhavnyky* (statsmenn, på engelsk:

«statist»), noe som vil si at de er *for* et uavhengig og selvstendig Ukraina (Kuzio, 2006, s. 415).

Den dominerende skolen

Selv om den Øst-slaviske skolen hadde flere tilhengere blant eliten i Ukraina like etter uavhengigheten i 1991, samt to presidenter som styrte fra 1991-2004 som lente seg mot denne skolen, er det den Ukrainofilske skolens historieforståelse som dominerer i både politikken og utdanningen (Kuzio, 2006, s. 423). Ifølge Kuzio var det behov for tydeligere grenser for hva som var ukrainsk og hva som var russisk like etter Sovjetunionens oppløsning. En annen faktor som kan ha vært med på å gi den Ukrainofilske skolen størst innflytelse er det faktum at den Øst-slaviske skolen har flest tilhengere i øst-Ukraina. Mens tilhengerne av den Ukrainofilske skolen befinner seg mest i sentral og vest- Ukraina. Dette kan dermed føre til en skjevfordeling, ettersom de to større delene av landet (sentral og vest) har større innflytelse på akademiske og utdanningsmessige prosesser. Det er også i disse to delene de nasjonaldemokratiske partiene trekker mesteparten av sine stemmer (Kuzio, 2006, s. 411–412). Med nasjonaldemokratiske partier mener Kuzio *liberals* og *centre-right*, altså liberale og høyrevendte sentrumpartier (Kuzio, 2006, s. 411). Kuzio nevner at den mest prominente historikeren innenfor den Ukrainofilske skolen er historikeren Mikhailo Hrushevky, som var president for den uavhengige Ukrainske folkerepublikken (*Ukrainian Peoples Republic*) (Kuzio, 2006, s. 408). Jeg vil komme nærmere inn på Hrushevsky i del 5.3 *Kyiv-riket i utdanningssystemet*.

Som nevnt blir den Ukrainofilske skolen sett på som en nasjonalistisk måte å tolke historien om Kyiv-riket på, men dette kan være et helt bevisst valg for å frigjøre seg fra *lillebror-rollen*, som Kuzio tar opp en del ganger i denne teksten. Kuzio sier også i sin konklusjon at den Øst-slaviske skolen, ettersom den ligger mellom to motpoler i den historiske debatten, har en svak ideologisk og symbolsk base i forhold til den Ukrainofilske til å kunne påvirke utdanningssystemet (Kuzio, 2006, s. 423). «History matters as much to politicians as to historians, since it has a direct impact on a country's national identity, domestic politics and foreign policy orientation» (Kuzio, 2006, s. 423). I dette sitatet nevner Kuzio viktigheten av historie, ikke bare med tanke på nasjonal identitet, men også hvilken innvirkning retningen man velger har på både innenrikspolitikk og hvilken orientering utenrikspolitikken tar.

Hovedfaktorene ved den Ukrainofilske skolen er at de ser på Kyiv-riket som en proto-Ukrainsk stat, Ukrainere som en eldre folkegruppe enn russerne, at Russland ligger utenfor Europa og at Russland i prinsippet er noe annet enn Ukraina. De ser også på det russiske språket som et fremmedspråk som ble tvunget på det ukrainske folket under det sovjetiske og tsaristiske styret (Kuzio, 2006, s. 423). Den Ukrainofilske skolen ser også på de østslaviske folkegruppene som separate folkegrupper, som har utviklet seg parallelt, men separat.

Historiebruk i den ukrainofilske skolen:

Videre skal jeg se på hvordan den Ukrainofilske skolen tar i bruk arven fra Kyiv-riket for å legitimere seg som en nasjon og for å skape nasjonal identitet i landet. I 1982, mens Ukraina fremdeles var en republikk innenfor Sovjetunionen, feiret Sovjet regimet *1500 årsjubileet* for Kyiv-rikets grunnleggelse. Det kan være tilfellet at det var en form for bosettelse i dette området, men å si at dette var grunnleggelsen av middelalderriket Kyiv-riket kan være å strekke det langt. Om man bruker dette som referanse vil det si at grunnleggelsen av Kyiv-riket skjedde i år 482, noe mange vestlige historikere mente var et år uten noen særskilt betydning (Kuzio, 2006, s. 419). Det ble påpekt at dette muligens ble gjort for å sammenfatte dette jubileet med Sovjetunionens 60-års jubileum i 1982 (Kuzio, 2006, s. 419). Med dette jubileet bekreftet Sovjet at Kyiv, en by i utkanten av det sovjetiske riket, var vesentlig eldre enn hovedstaden Moskva. 1500-års jubileet førte til konstruksjoner av mange nye monumenter, restaurering av gamle, nye museer ble bygget og det ble laget filmer, bøker og skuespill for å feire jubileet. Alt som fortsatt står igjen i byen er med på å overbevise mange ukrainere om at Kyiv faktisk ble grunnlagt i år 482. I følge Kuzio sto post-Sovjet Ukrainas Kyiv nå igjen med over 4000 monumenter som etter selvstendigheten har blitt nasjonalisert av Ukraina (Kuzio, 2006, s. 420). Alle disse monumentene kan være hjelpelige for den Ukrainske staten, dette for å se seg selv som en selvstendig nasjon, hvor deres historie strekker seg mye lenger tilbake enn det deres russiske bånd gjør. Kuzio påpeker at selv om denne fortellingen er akseptert og flittig brukt av både politikere og intellektuelle i Ukraina er det mange som fremdeles stiller spørsmål ved mangelen på historiske bevis for året 482 (Kuzio, 2006, s. 420). Denne fortolkningen av historien er altså forholdsvis dominerende i Ukraina, og ettersom det var Sovjet selv som introduserte denne fortolkningen vil det ikke være lett for hverken den Sovjetofilske eller Russofilske skolen å argumentere imot akkurat dette. Hvilken av byene Kyiv eller Moskva som er eldst spiller ikke en så stor rolle for disse to skolene, som ser på Kyiv-riket som den første russiske statsdannelsen uansett. Tilhengerne

av den Russofilske og Sovjetofilske skolen mener at Kyiv-rikets arv ble videreført til Vladimir-Suzdal og deretter til Moskva. Dermed blir aldersforskjellen ikke et ødeleggende argument for de som følger disse skolene.

Som et motsvar til den Russofilske og Sovjetofilske skolen har den Ukrainofilske skolen en alternativ fortolkning av hvor makten og arven forflyttet seg etter erobringen av Kyiv i 1240. De argumenterer for at det var fyrstedømmet Galicia-Volhynia, som er i dagens vest-Ukraina, som overtok arven og ikke Vladimir-Suzdal, slik de to førstnevnte hevder (Kuzio, 2006, s. 422). I 1999 ble det i Ukraina feiret 800-års jubileum for Galica-Volhynia staten. Under feiringen sa lederen for administrasjonen av den Volynske staten at Galicia-Volhynia videreførte tradisjonene fra Kyiv-riket og at dette var med på å utvikle basen for den ukrainske kulturen (Kuzio, 2006, s. 422). Noe av grunnen til at Galicia-Volhynia blir tildelt rollen som arvtaker kan være at fyrstedømmet blir portrettert som en kulturell høyborg sammenlignet med mange andre Vesteuropeiske stater på den tiden, og at dette fyrstedømmet forente mye av Ukrainas etnografiske territorium (Kuzio, 2006, s. 422). Et etnografisk territorium er et område som i stor grad kun er bestående av et gitt folk, i dette tilfellet ukrainere. Denne forståelsen av historien er viktig for den Ukrainofilske skolen. Det beviser at Ukraina ikke alltid har tilhørt den russiske sfæren, og at Ukraina har en lang historie av å være en autonom Europeisk nasjon, lenge før de ble en del av det Tsaristiske russiske riket (Kuzio, 2006, s. 421). Verdien av denne forståelsen blir også lagt vekt på av Diesen og Keane, som skriver at etter erobringen av Kyiv knyttet Galicia-Volhynia seg tettere til Vest-Europa, og etter hvert ble det også en del av det Polsk-Litauiske samveldet (2017, s. 316). Dette samveldet ble innledet i 1386, men ble oppløst i 1772, og området Galicia ble overført til Østerrike (Seim & Lundbo, 2020). Etter dette har området Galicia tilhørt mange ulike nasjoner, men det var ikke før i 1939 at området ble innlemmet i Sovjetunionen (Store norske leksikon, 2018). Dermed er Galicia et territorium som ikke før nyere tid har tilhørt det man ofte ser på som det russiske riket.

Kuzio vektlegger også den Ukrainofilske skolens historiske forståelse av det ukrainske språket. Han skriver at innenfor den Ukrainofilske skolen har det lenge vært påstått at det ukrainske språket er mer likt det som ble snakket i Kyiv-riket enn det russiske språket (Pelenski, 1998, i Kuzio, 2006, s. 421). Noe som igjen gir rom for å kreve at det kun skal være ett offisielt språk i Ukraina, altså kun ukrainsk, og ikke russisk.

5.3 Kiev-riket i Ukrainias utdanningssystem

For alle nasjoner er skolen en viktig del av oppbyggingen av nasjonal identitet og man kan si at den brukes aktivt som et instrument for å lære unge borgere opp i de verdiene som nasjonen proklamerer som viktige. I demokratiske land, slik som Norge, vil det for eksempel stå at formålet med opplæringen er å lære barna å være aktivt deltagende borgere i det demokratiske fellesskapet (Kunnskapsdepartementet, 2019). Utdanningens formål blir dermed å lære elevene å ta del i, og skape en tilhørighet til samfunnet.

På 10-års jubileet for Ukrainas uavhengighet i 2002 ble det utgitt en 1200 siders *Dovidnyk* (Katalog) som inneholdt flere hundre tekster og artikler om ukrainsk historie. Katalogene ble anbefalt av utdanningsdepartementet i Ukraina for bruk i utdanningssystemet. Disse tekstene nasjonaliserte historien om Kyiv-riket som en ukrainsk proto-stat ved å hevde at Ukraina har territorielle, kulturelle, språklige og politiske bånd til Kyiv-riket (Kuzio, 2006, s. 412–413). Peter W. Rodgers ser, i sin artikkel *(Re)introducing the Past: The Politics of “National” History in the Ukrainian Classroom* (2006), på om det har vært en kanonisering av det ukrainske historiske narrative, om Russland blir sett på som «de andre» i undervisningen. Videre ser han på om det har blitt en standardisering av historiebøker brukt i den ukrainske skolen, og om det er regionale variasjoner av denne standardiserte fortellingen. Rodgers nevner at bøker som er trykket av forlagene i Kyiv, kun trykkes på ukrainsk og dermed utelater de russisktalende ukrainerne (Rodgers, 2006, s. 41).

Kuzio er også inne på dette når han nevner den disproporsjonale rollen Vest og Sentral-Ukraina spiller i produksjonen av tekst om Ukrainsk historie. Han nevner at det produseres færre historikere i den østlige delen av Ukraina og dermed har disse, både når man ser på antall historikere, men også mtp. hvilken skole disse er tilhengere av (rom regel den Øst-Slaviske skolen), mindre støtte innenfor utdannings og akademiske institusjoner i Kyiv (Kuzio, 2006, s. 411–412).

Kyiv-riket er det første, av noe signifikant historieundervisning, ukrainske elever blir presentert for. Dette temaet er fokuset når elevene begynner i 7. trinn, altså 12-13 år gamle, ifølge Rodgers (Rodgers, 2006, s. 42). Det er ikke en overraskelse, mener han, at historien om Kyiv-riket har en prominent rolle i skolebøkene. Han nevner at kristningen av Kyiv-riket blir vektlagt i historiebøkene han undersøker. Han skriver at dette blir vektlagt av forfatterne for å legitimere dagens Ukraina som en gammel Europeisk nasjon (Rodgers, 2006, s. 42). Dermed,

om man er tilhenger av den Ukrainofilske skolen er dette temaet viktig for å informere unge ukrainere om det tette og lange historiske båndet Ukraina, som en selvstendig nasjon har hatt til vesten.

I læreboken Rodgers undersøker blir også arverekken fra Kyiv-riket til fyrstedømmet Galicia-Volynia presisert som den korrekte måten å se kontinuiteten på, i motsetning til den Russofilske tolkningen hvor arven gikk til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal så til Moskva og deretter Russland (Rodgers, 2006, s. 42). Man kan se at, både på det språklige plan og på innholdet i historieundervisningen er det lagt vekt på nasjonalisering av historien. Dette ved at de fleste lærebøker som blir produsert i vest og sentral-Ukraina som oftest blir publisert på Ukrainisk, dette gir styrke til det at ukrainsk er det eneste offisielle språket, til tross for at mange innbyggere i Ukraina også har russisk som morsmål eller andrespråk. Innholdet i lærebøkene er også noe nasjonalistisk og legger vekt på at denne historien (Kyiv-riket) er noe som tilhører Ukraina og at det ukrainske folk er primærarvtakeren av Kyiv-rikets kulturelle og historiske tradisjoner.

5.3.1 Utdanningssystemets rolle i konstruksjonen av nasjonal identitet

Som nevnt bygger noe av den Ukrainofilske skolens historieforståelse på verkene til historikeren Mikhailo Hrushevsky. Hrushevsky blir av mange beskrevet som en av de mest aktede Ukrainske historikere (University of Alberta, u.å). Han har skrevet flere volumer om den Ukrainske historien fra Kyiv-riket og frem til 1800-tallet, titulert *Ukrainy Rus* (History of Ukraine-Rus). Det første volumet, «History of Ukraine-Rus, Vol 1. From Prehistory to the Eleventh Century», er volumet som tar for seg den historiske perioden som denne oppgaven setter søkelys på, nemlig Kyiv-riket (Hrushevs'kyi, 1997). Et av hans største bidrag til den ukrainske historieforståelsen kom i 1904, når han sporet den ukrainske historien tilbake til Kyiv-riket. Han argumenterte for at Ukrainas historie er separat fra den russiske, både i opprinnelse og i sin politiske, økonomiske og kulturelle utvikling (University of Alberta, u.å). Denne forståelsen ble avvist av de fleste russiske historikere, men ble akseptert (med noen endringer) av de fleste ukrainske historikere, dette også inkludert historikere fra Sovjet-Ukraina (University of Alberta, u.å). Man kan se tendenser til noe av den samme historieforståelsen i både den Ukrainofilske og den øst-slaviske skolen. Det må nevnes at Hrushevsky ikke bare var historiker. Han var også en fremtredende mann i politikken og ble i

1918 valgt som president for den Ukrainske Folkerepublikken (University of Alberta, u.å). Den ukrainske folkerepublikken var et land i Øst-Europa som eksisterte fra 1917 til 1920. Hrushevsky var dermed en innflytelsesrik mann, og hans bidrag til historieforståelsen av i Ukraina har preget flere historikere som arbeider med ukrainsk historie.

En av disse er diaspora historikeren Orest Subtelny. Subtelny publiserte i 1988 boken *Ukraine: A history*. Det første kapittelet i boken er titulert «*Part one Kievan Rus*» (Subtelny, 2009, s. 19 – 69). Han tar for seg Kyiv-rikets begynnelse og fall, den normanniske kontroversen, de ulike lederne av riket, samfunnsmessige og kulturelle aspekter ved Kyiv-riket og etter Kyiv-rikets «oppløsning», som følge av erobringen av Kyiv i 1240, diskuterer Subtelny hvilket fyrstedømme som sto igjen med Kyiv-rikets historiske og kulturelle arv. I dette tilfellet baserer Subtelny seg på Hrushevsky's versjon om at Galicia-Volhynia videreførte denne arven. Han har viet et helt delkapittel i boken til fyrstedømmet, hvor Galicia-Volhynias historiske betydning for den ukrainske statsdannelsen blir lagt vekt på. Dette eksemplifisert i avslutningen av delkapittelet:

«For 100 years after the fall of Kiev, Galicia-Volhynia served as the political base of the Ukrainians. In this capacity, the two principalities absorbed much of the Kievan heritage and at the same time prevented the absorption of West Ukrainian lands by Poland. By so doing, they preserved for Ukrainians, or Rusyns as they were then called, a sense of cultural and political distinctiveness at a crucial point in their history. This distinctiveness would be of critical importance to their survival as a separate national entity in the difficult times yet to come.» (Subtelny, 2009, s. 64–65)

Som Kuzio nevner har denne boken blitt brukt i historieundervisning både i utdanningssystemet og militæret i Ukraina (Kuzio, 2006, s. 412). Man ser dermed tendenser til at det ukrainske utdanningssystemet er preget av den Ukrainofilske historieforståelsen, som igjen er preget av Hrushevskys tolkning av den ukrainske historien.

5.3.1.1 Nancy Popson - The Ukrainian History Textbook: Introducing Children to the "Ukrainian Nation".

For å gå enda litt nærmere inn på bruken av Kyiv-riket i det ukrainske utdanningssystemet presenteres Nancy Popsons artikkel «The Ukrainian History Textbook: Introducing Children to the "Ukrainian Nation"» (2001).

Nancy Popson analyserer i denne artikkelen det historiske narrative og de underliggende verdiene som sammen er med på å gi en kollektiv forståelse av begrepet nasjon gjennom diskusjon av utdanningssystemet i Ukraina (Popson, 2001, s. 325). Hun nevner at prosessen som Ukraina har vært gjennom, hvor de definerer grensene og kjennetegnene ved sin nasjonale identitet *er* dynamisk og at dette har vært grunnlaget for debatt i mange ulike deler av samfunnet. Videre påpeker hun at utdanningssystemet vil være et godt grunnlag for å kunne se på flere av aspektene ved denne dynamiske prosessen av formingen av nasjonal identitet. Dette ved å se på hva eliten i landet velger å lære den neste generasjonen om nasjon og statsborgerskap, om materialet (lærebøkene) blir akseptert slik de er, eller om disse blir forandret i presentasjonen fra lærer til elev, og i hvilken grad elevene tar innover seg det de har blitt undervist i (Popson, 2001, s. 325).

Popson tar for seg én av to bøker som ble godkjent for bruk på 5. trinn i Ukraina i 2001. Læreboken hun tar for seg er *Oppovidania z Istoriyi Ukrayiny* (Historier fra Ukraina) (Mysan, 1997, I Popson, 2001, s. 327). Gjennom sin analyse av boken nevner hun at denne har en større form for «kunnskaps seleksjon» enn lærebøker for eldre trinn. Som for eksempel lærebøkene Rodgers undersøker. Dette ved at boken vektlegger periodene *Pre-rus* (pre- Kyiv-riket), *Kyiv-riket*, *Kosakkperioden* og *det tyvende århundre* (Popson, 2001, s. 329).

I arbeidet med denne artikkelen ser Popson på to forskjellige funksjoner, presentert av Richard Venezky (Venesky, 1992, s. 438), som skolebøker har i undervisningen. Disse er *Manifested curriculum* og *Latent curriculum*, eller den manifesterte og den latente læreplanen (Popson, 2001, s. 326–327). Manifestert læreplan blir forklart som den delen av teksten som gir faktakunnskaper om emnet det undervises i, mens den latente læreplanen er det målet teksten har for å sosialisere (*socialise*) elever til unge borgere. Latent læreplan blir definert som en serie med sekundære meldinger, som blir fortalt «mellom linjene» i den manifesterte læreplanen gjennom provisjon (det som blir sagt) og unnlattelse (det som ikke blir sagt).

Måten Popson går frem i sin analyse av denne læreboken (*Oppovidania z Istoriyi Ukrayiny*), er å se på hvordan lærebokadopsjonen og læreplaninnholdet foregår fra sentralt hold, for deretter å se på den latente og den manifesterte læreplanen i denne læreboken. Med lærebokadopsjon menes det utvalget av bøker utdanningsdirektoratet anbefaler for bruk i skolen. Popsons fokus er derfor på hva læreboken forteller elevene (manifestert) og hva som blir utelatt (ofte latent) (2001, s. 328). Presentasjonen av det Popson kommer frem til, for

denne oppgavens hensikt, vil i hovedsak ta for seg temaene som omhandler Kyiv-riket i læreboken. Dette, ikke for å utelate viktig informasjon, men for å holde oss innenfor denne oppgavens rammer.

5.3.1.2 Lærebokadopsjon og læreplanplanlegging i Ukraina

Popson forteller at i Ukraina er utdanningssystemet sentralisert. Utdanningsdepartementet tar alle avgjørelsene når det gjelder læreplaner og tekster det skal undervises i (Popson, 2001, s. 327). Allerede i 5. klasse blir elevene introdusert for historie. Historieundervisningen foregår en time per uke, hvor elevene lærer om Ukrainsk historie fra «ancient times» til i dag. Popson påpeker at det faktum at elevene blir introdusert til den Ukrainske historien *før* verdenshistorien er en viktig faktor, som hun skriver understreker verdien av ett sett av kunnskaper over ett annet (Popson, 2001, s. 328). Videre forteller Popson at det er Utdanningsdepartementet som bestemmer hvilke tekster som skal brukes i skolen, hvordan de brukes og for hvem de skal brukes (Popson, s. 328). Popson nevner også at det ikke blir tatt særlig hensyn til variasjoner i verdier, skikker eller kultur i de ulike delene av Ukraina. Dette ettersom det ikke er markedet som styrer (etterspørsel), men at alle skal få den samme læreboken. Lærebokadopsjonen er sentralisert og lærebøkene som blir valgt ut av Utdanningsdepartementet går ut til alle Ukrainas skoler. Dette fører til at samfunnsmessige variasjoner ikke blir tatt mye hensyn til, og etterlater etniske, kulturelle og regionale grupper færre måter å gi uttrykk for bekymring eller komme med andre forslag (Popson, s. 328-329). Men på den andre siden, forteller Popson at dette fører til at alle elevene får den samme instruksjonen fra den samme teksten og at dette er med på å forsterke innvirkningen av den felles nasjonale sosialiseringen (Popson, s. 329).

5.3.1.3 Kyiv-riket i den manifesterte læreplanen

Popson forteller at seleksjonen av kunnskap er større i denne læreboken, enn det det normalt er i lærebøkene for eldre elever, hvor det blir vektlagt mer detaljer og tid til hver historisk periode (Popson, 2001, s. 329). Periodene som blir presentert i denne læreboken er *Pre rus (Pre kyiv-riket)*, *Kyiv-riket*, *Kosakkperioden* og *det tyvende århundret*. Det blir nevnt at ved å fokusere på disse periodene (og ekskludere andre) vektlegger læreboken høydepunkter for det Ukrainske folk i møte med motgang, noe som igjen passer til fortellingen om en selvstendig Ukrainsk nasjon (Popson, 2001, s. 329–330). De samme historiske referansepunktene vil man

se i Gnatiuks illustrasjon i del 4.4. Her er endring av gatenavn presentert, og mange av de samme historiske periodene denne boken fokuserer på blir også brukt i de nye gatenavnene. I denne læreboken, når temaene er om Kyiv-riket og Kosakkene blir Hrushevky's «versjon» av historieforståelsen tatt i bruk.

I boken blir Kyiv-riket beskrevet som en slavisk stat og fødestedet til den Ukrainske nasjonen. Popson stiller spørsmåltegn ved det faktum at Kyiv-riket blir beskrevet som en slavisk stat, noe som tilsier at dette ikke kun er noe som utelukkende tilhører Ukrainerne, men at i samme bok blir døpingen av prinsesse Olga i år 957 omtalt slik; «She was the first among *Ukrainian* royalty to accept the Christian faith» (Popson, 2001, s. 330). Det blir også lagt vekt på hvilket fyrstedømme som overtok arven etter Kyiv-rikets fall, etter den Mongolske invasjonen. Her argumenteres det for at arven gikk til fyrstedømmet Galicia og ikke Vladimir-Suzdal (Popson, 2001, s. 330). I slutten av kapittelet om Kyiv-riket får elevene også vite at selv før den mongolske invasjonen var det politiske splittelser i riket og at det hadde delt seg opp i flere mindre vasallstater. Elevene blir presentert for mange av disse statene, men som Popson påpeker blir områder utenfor dagens Ukraina ikke nevnt, selv om det var flere av statene som lå utenfor det som i dag er Ukrainsk territorium (Popson, 2001, s. 330). Popson påpeker også at læreboken sier at Galicia-Volynia separerte seg fra resten av statene under sin fyrste Daniel Romanovich (Popson, 2001, s. 330). Læreboken fortsetter, like etter å ha nevnt Kyiv's fall i 1240 til Kosakkperioden (Popson, 2001, s. 331). Popson påpeker at dette viser et «hopp» i historien, hvor man da ser bort i fra mindre «flatterende» historiske perioder, og heller fokuserer på de gode årene, med ukrainske helter og kontinuitet for den Ukrainske staten (Popson, 2001, s. 331).

Popson forteller at læreboken for det meste fokuserer på perioder i historien der Ukraina, i det minste, kan bli sett på som en nasjon med semi-autonome statlige institusjoner. Dette også under Sovjet, hvor Ukraina hadde en form for autonomi (Popson, 2001, s. 335). Læreboken fokuserer på myten om Kyiv-riket og dets videre kulturelle og samfunnsmessige link til Galicia-Volynia. Det nevnes også at hovedfokuset i boken er på «de gyldne årene», mens perioder med nedgang og undertrykkelse kun blir sett på som små avbrekk (Popson, 2001, s. 336). Dette er også en del av det Popson nevnte som den latente læreplanen, altså det som også ikke blir nevnt.

Det må nevnes og understrekes at teksten Popson undersøker er en introduksjonstekst til ukrainsk historie, og dette kan dermed være en av grunnene til at det er så mange «hopp» i historien og derfor en del mangler.

5.3.1.4 Lærebokens verdier og konseptet nasjon – den latente læreplanen

I denne delen av artikkelen ser Popson på hvordan læreboken er med på å gi elevene verdier som nasjonen mener er viktige og også å gi elevene en introduksjon til konseptet nasjon gjennom den latente læreplanen, altså det som ikke blir sagt eksplisitt. Hun nevner at det blir lagt stor vekt på to temaer i boken, hvorav disse er demokrati og viktigheten av «the rule of law». Hun skriver at konseptet om rettferdighet gjennom lovgivning også blir lagt vekt på i delen om Kyiv-riket, hvor det blir gitt mye plass til «the code of law» som ble introdusert av Yaroslav den vise på ellevehundretallet (Popson, 2001, s. 336).

Det er ikke kun demokrati og rettssystemet som får stor plass i læreboken. Det er også viet mye tid til ulike heroiske karakterer i historien, som f.eks Yaroslav den vise og mennene som ofret livet sitt for å slukke brannen i Tsjernobyl i 1986 (Popson, 2001, s. 337). Et helt kapittel er viet kun til ulike heroiske karakterer, og Popson legger frem på hvilken måte disse karakterene har blitt fremstilt og hvilke verdier de representerer. Dette er karakterer fra Kyiv-riket og helt frem til 1900-tallet. En av disse karakterene er prinsesse Anne, datteren av Yaroslav den vise. Anne er en av de få kvinnene som får stor plass i læreboken og Popson forteller at ved å inkludere henne i dette separate kapittelet fremheves hun som et forbilde for unge ukrainske jenter (Popson, 2001, s. 337). Elevene blir introdusert for Anne i det hun gjør seg klar for å giftes bort til kongen av Frankrike. Det blir lagt stor vekt på hennes karakterstyrke og hennes kunnskapsrike bruk av makt (Popson, 2001, s. 337–338). Det blir også nevnt hvordan hun håndterte det franske riket etter kongens død, ettersom hennes sønn var for ung til å ta over tronen. Her nevner Popson den «doble byrden» som blir pålagt kvinnen, noe som også var det sovjetiske idealet. Altså at hun tok vare på hjemmet og samfunnet (Popson, 2001, s. 338). Popson utdyper at dette også var tilfellet for prinsesse Olga, som også blir nevnt i læreboken. Ved å fremstille disse kvinnene som kvinner som både tok vare på hjemmet og den sosiopolitiske sfæren, skriver Popson at noen moderne nasjonalistiske eliter mener at dette setter det ukrainske samfunn på ett annet plan enn det middelalderske russiske riket, ved å si at det ukrainske samfunn var mindre patriarkalsk (Popson, 2001, s. 338).

Popson ser også på de andre karakterene som blir presentert i boken, men disse vil ikke denne oppgaven vie noe videre tid, ettersom de ikke er mennesker som levde i tidsperioden denne oppgaven setter søkelys på. Men Popson forteller at det er et karaktertrekk som er felles for alle karakterene som blir presentert, «love for one's nation» (Popson, 2001, s. 339). Ved å vektlegge at alle heltene som har vært viktige i Ukrainsk historie har stor kjærlighet for nasjonen, får elevene gjennom den latente læreplanen vite at det er ett viktig karaktertrekk å ha for en ukrainer.

Popson er også inne på hvordan lærebokens latente læreplan ligger et sted mellom etnisk og borgerlig forståelse av begrepet nasjon, som presentert av Smith (1991) (Popson, 2001, s. 342). Hun forteller at de aksepterer alle nasjonaliteter som borgere, men på samme tid vektlegger de viktigheten av Ukrainsk historie, språk og kultur. Her peker Popson på Anthony Smiths arbeid med nasjonalisme og nasjonsbygging og sier at læreboken muligens forsøker å konstruere en borgerlig, multietnisk nasjon basert på grunnpilarene til den dominerende etniske gruppen (i dette tilfellet Ukrainere) (Popson, 2001, s. 342). Dette for å opprettholde målsettingene til den nasjonalistiske eliten om å opprettholde det ukrainske språk, kultur og uavhengighet (Popson, 2001, s. 342–343).

Popson mener at forfatterens hensikt med boken er for elevene «to come away from their first introduction to history with an outline of Ukraine's state-building process, a sense of the longevity of Ukraine's national struggle, and appreciation for its eventual triumph» (Popson, 2001, s. 336), hvor denne endelige triumfen er Ukrainas selvstendighet i 1991. Med dette mener Popson at formålet med boken er at elevene skal sitte igjen med en følelse av den lange kampen ukrainerne har hatt for selvstendighet. Kuzio (2005) støtter opp det Popson hevder ved å beskrive forskjellen på den sovjetiske og post-sovjetiske forståelsen av uavhengighetskampen. Han skriver at i sovjetisk forståelse av ukrainernes kamp, var ønsket hele tiden en gjenforening med det russiske riket. Mens i det post-Sovjetiske Ukraina blir beskrevet som et eldgammelt ønske å endelig bli en selvstendig nasjon (Kuzio, 2005, s. 39). I sin oppsummering forteller Popson at læreboken ser på historien gjennom dagens Ukrainske territorium, og ser dermed bort fra hvordan territoriet/grensene så ut på tiden det er snakk om (Popson, 2001, s. 344). Dette kan man se ved at Kyiv-rikets fyrstedømmer, som ikke befinner seg innenfor dagens Ukrainske territorium, ikke blir nevnt i læreboken.

5.3.2 Undervisning om Kyiv-riket i det ukrainske militæret

Etter Sovjetunionens oppløsning i 1991, sto øst-europeiske nasjoner overfor utfordringen av å tilpasse seg en ny, usikker fremtid. En av disse utfordringene innebar å reformere sine militære styrker fra den kommunistiske æraen (Cottey, Edmunds & Forster, 2002, s. 1).

Cottey et.al skriver at evnen post-kommunistiske eliter hadde til å sikre demokratisk kontroll over det militæret, eller hvert fall få de militære styrkene til å akseptere en overgang til en demokratisk styreform ville være til stor hjelp i demokratiseringsprosessen (2002, s. 1).

Det var altså et behov for å tilpasse det gamle militæret til den nye statlige agendaen og den nye nasjonale identiteten. Taras Kuzio presenterer i sin artikkel *Nation Building, History writing and competition over the legacy of Kievan Rus in Ukraine* (2005) hvordan Kyiv-riket blir fremstilt i undervisningen i det ukrainske militæret. I 1991 ble direktoratet som, under Sovjet, hadde ansvar for «ideological indoctrination» i militæret, reformert og fikk det nye navnet «Socio-psychological Service» (Kuzio, 2005, s. 40-41). I 1994, i starten av Kutsjmas regjeringstid ble dette direktoratet omdøpt til «Humanities directorate», og fikk ansvar for utdanning for de vernepliktige og offiserer (Kuzio, 2005, s. 41).

Kuzio legger vekt på at utdanningen som foregår i det ukrainske militæret er preget av den Ukrainofilske historieforståelsen (Kuzio, 2005, s. 41). Han skriver at i likhet med undervisningen i skolen, blir Kyiv-riket fremstilt som en proto-ukrainsk stat, at videreførelsen av Kyiv-rikets arv gikk til fyrstedømmet Galicia-Volhynia og at fyrstedømmet Vladimir-Suzdals rolle i historien blir ignorert (Kuzio, 2005, s. 41). Kuzio understreker at i tillegg til undervisning av historien om Kyiv-riket og andre historiske epoker, blir det også lagt vekt på viktige historiske personer, som til ulike tider på året blir markert av soldater og offiserer (Kuzio, 2005, s. 42). Hrushevsky blir også, i tillegg til andre viktige personligheter fra Kyiv-riket og Galicia-Volhynia, fremstilt som en slags «landsfader», som den første som presenterte og utviklet den ukrainske historien separat fra den russiske (Kuzio, 2005, s. 42). I Kuzio's artikkel fra 2006 nevner han at diaspora historikeren Orest Subtelny's verk (*Ukraine: a History*) har blitt omfattende brukt i undervisningen i det ukrainske militæret også (Kuzio, 2006, s. 412).

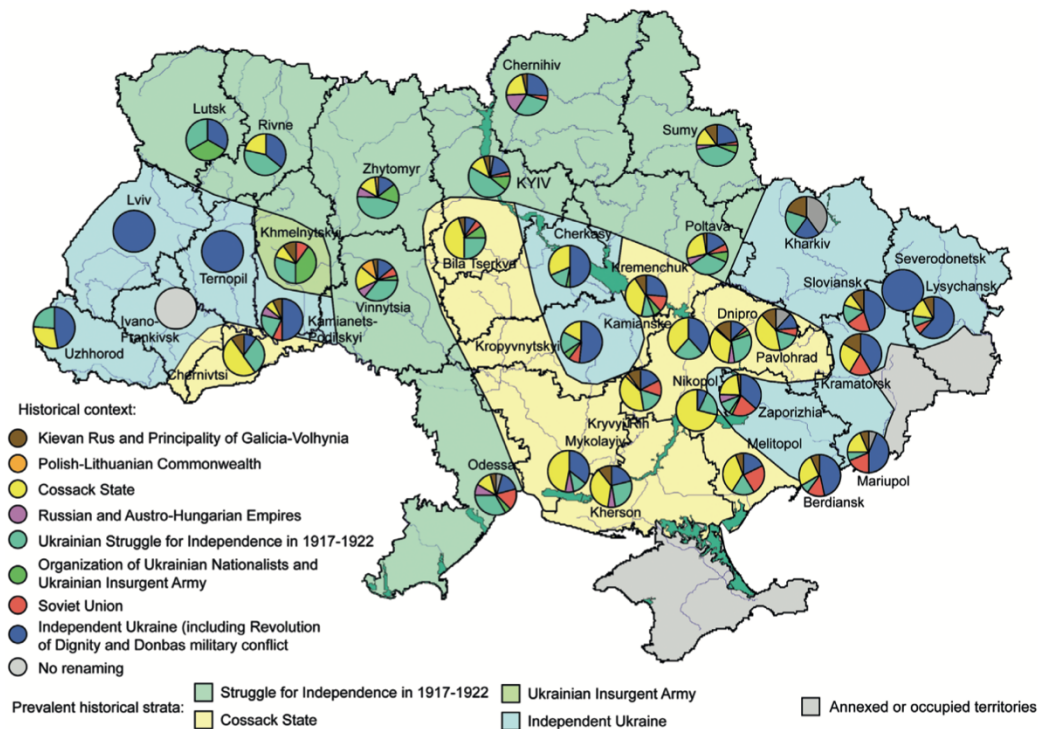
5.4 Endring av gatenavn som en del av konstruksjonen av nasjonal identitet

Som tidligere nevnt sto Ukraina igjen med mange monumenter etter feiringen av 1500-årsjubileet i 1982, dette under Sovjetregimet. Disse har i følge Kuzio blitt nasjonalisert av Ukraina etter uavhengigheten i 1991. Det å nasjonalisere monumenter, personer og steder er viktig for en nasjon. Berg og Voulteenaho (2009) i Gnatiuk (2018, s. 120) sier at stedsnavn ikke bare er abstrakte navn i byens romlige dimensjon, men at det representerer makten og den sosiale konstruksjonen hvor identiteten til byen og samfunnet blir representert. Altså er navngiving av steder og gater viktige elementer for et steds og dets innbyggers identitet.

Oleksiy Gnatiuk har gjennomført en undersøkelse av endring av gatenavn i Ukrainas 36 største byer med innbyggertall på over 100 000, i perioden etter revolusjonen i 2014 til 2018. Han nevner at byene som er undersøkt er byer som har vært under statlig kontroll, og utelukker dermed byer i områdene Donbas og Krim. Gnatiuk påpeker at et av Ukrainas karaktertrekk er at de har opplevd lange historiske perioder uten å være en selvstendig stat, samtidig som de også har vært delt mellom sine nabostater, som Polen, det Ottomanske riket, det russiske riket og Sovjetrepublikken (Gnatiuk, 2018, s. 122). Gjennom historien har disse forskjellige landene forsøkt å pålegge sin egen statlige ideologi, og dermed endret mange gatenavn o.l. Dette var spesielt utbredt på 1900-tallet under Sovjet, hvor de fleste gatenavn som ikke passet til den kommunistiske ideologien ble byttet ut med navn som relaterte til kommunistiske ledere eller organisasjoner (Gnatiuk, 2018, s. 122).

Gnatiuk forteller at etter revolusjonen i 2014, i artikkelen omtalt som *the revolution of dignity*, ble det i Ukraina satt et offisielt politisk mål om å «(...) go through decommunization», altså at de skal fjerne restene av de kommunistiske regimet (Gnatiuk, 2018, s. 120). Selv om denne prosessen hadde startet tidligere, helt siden 1991, var det ikke det man kan kalle en offisiell prosess for gjennomføringen av endring til mer Ukrainske stedsnavn (Gnatiuk, 2018, s. 120). Gnatiuk peker på territorielle forskjeller av endring av stedsnavn i perioden 1991 til revolusjonen i 2014. Han forteller at i fylket Galicia i vest-Ukraina ble nesten alle steds og gatenavn som var relatert til kommunismen erstattet med mer Ukrainske navn. Også minnesmerker som ikke hadde noe med den kommunistiske ideologien å gjøre, men som kunne assosieres med russisk kultur og vitenskap ble også stort sett fjernet i denne perioden (Gnatiuk, 2018, s. 122-123). Men i samme periode ble nesten ingen stedsnavn endret i sør og øst-Ukraina (Gnatiuk, 2018, s. 123). Man ser dermed territorielle forskjeller i hvor viktig det

er/var for befolkningen i de ulike regionene å endre navnene fra sovjetperioden. Men etter 2014 ble det pålagt for alle regioner å endre gatenavnene til mer nasjonalistiske navn.

Figur 1 The renaming of streets in post-revolutionary Ukraine: regional strategies to construct a new national identity, Oleksiy Gnatiuk, 2018, s. 126).

I figur 1 over har Gnatiuk laget en oversikt over endring av gatenavnene i disse 36 byene basert på historisk kontekst. De ulike fargekodene viser til gatenavnsendringer basert på ulike historiske perioder. Den brune fargekoden viser til endring av gatenavn som har Kyiv-riket og/eller fyrstedømmet Galicia-Volhynia som historisk kontekst. Som man kan se er det i 24 av de 36 byene endret gatenavn til navn som refererer til Kyiv-riket og Galicia-Volhynia. Dette mest i sentral og øst-Ukraina. Men de historiske kontekstene som dominerer endringen av gatenavnene, som vist ved oppdeling av kartet i fargekoder, er Kosakkperioden, den Ukrainske kampen for selvstendighet i 1917-1922 og Uavhengige Ukraina.

Gnatiuks artikkel viser at det finnes noen viktige historiske referansepunkter for konstruksjon av nasjonal identitet og romlig nasjonal identitetsoppbygging i Ukraina. Han viser til de dominerende periodene, som kosakkperioden og Ukrainas kamp for selvstendighet i 1917-

1922 (det tyvende århundret), men vi ser også at Kyiv-riket og fyrstedømmet Galica-Volhynia er representert i mange regioner. Dette ser vi også i del 5.3.1.1 når Popsons artikkel (2001) om Ukrainske elevers introduksjon til Ukrainsk historie blir presentert.

6. Drøfting

6.1 Introduksjon

I gjennomgangen av litteraturen som denne oppgaven presenterer, legger man merke til enkelte interessante elementer. Disse elementene nevnes i mye av litteraturen, og vil i denne delen av oppgaven drøftes i sammenheng med hvilken innvirkning disse kan ha i konstruksjonen av en nasjonal identitet i Ukraina.

Ifølge litteraturen som er presentert, blir Kyiv-riket oppfattet som en proto-ukrainsk stat. Det vil si den tidligste formen for en ukrainsk statsdannelse. Denne betegnelsen av Kyiv-riket blir i hovedsak vektlagt av Kuzio i hans presentasjon av den dominerende skolen innenfor historieforståelse i Ukraina, den Ukrainofilske skolen. Kontinuiteten mellom Kyiv-riket og fyrstedømmet Galicia-Volhynia er også noe som blir trukket frem i litteraturen av Kuzio, Rodgers, Popson, Hrushevksy og Subtelny. Etersom dette blir vektlagt av de overnevnte, kan man si at den har stor relevans for besvarelsen av problemstillingen. Jeg vil spesielt gå nærmere inn på Subtelnys verk i drøftingen, ettersom litteraturen nevner at dette har vært i bruk i både skolen og militæret. Rodgers skriver også om hvordan konverteringen av Kyiv-riket, i regi av Vladimir den store, knyttet Kyiv-riket til resten av det vestlige Europa. Dette er interessant og kan også problematiseres. I sammenheng med denne tilknytningen vil det også være interessant å se på Yaroslav den vise (Vladimir den stores sønn) og hans mange giftemålsallianser med vestlige kongelige. Det blir også, av Popson, nevnt hvordan kvinnene fremstilles i læreboken hun undersøker, og hvordan de er med på å konstruere ett skille mellom det russisk (les russiske imperium) patriarkalske samfunn og det mer «nytenkende» eller liberale ukrainske samfunn. Disse elementene som her er presentert, vil være hovedessensen i det som vil bli drøftet i dette kapittelet.

6.2 Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat

Kuzio forteller oss at den Ukrainofilske skolen ser på Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat (2006, s. 413). Dette vil si at Kyiv-riket blir forstått som den opprinnelige Ukrainske statsdannelsen. Ved å fremstille Kyiv-riket på denne måten vil man kunne si at Kyiv-riket er noe som utelukkende tilhører Ukraina. Kuzio skriver at forståelsen av dette er en av hovedforskjellene på den Ukrainofilske og den Øst-slaviske skolen. Den Øst-slaviske skolen, som hadde mange følgere i den politiske eliten i Ukraina på starten av 1990-tallet blir beskrevet av Kuzio som en historieforståelse med en svak ideologisk og symbolsk base

(Kuzio, 2006, s. 423). Likevel mener følgere av denne skolen at det å se Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat er en forsakelse av akademiske objektive standarder (Kuzio, 2006, s. 413). Forståelsen av Kyiv-riket som proto-ukrainsk stat blir dermed sett på som nasjonalistisk og med dette mer politisk motivert enn akademisk.

Rent ideologisk vil det å se på Kyiv-riket som den opprinnelige Ukrainske statsdannelsen være ønskelig i dagens selvstendige Ukraina. Ved å si at Kyiv-riket utelukkende er noe som tilhører det ukrainske folk og den ukrainske nasjon konstruerer de et fellesskap i folket. Som presentert i teorien skriver Max Weber at et folk er en gruppering av mennesker med en subjektiv tro på en *felles avstamning* grunnet fysiske eller kulturelle likheter eller til og med minner om en *forhistorisk tid* (Weber, 2013, s. 389). Dermed vil denne forståelsen være ønskelig ettersom det gir befolkningen en felles tro på en felles avstamning og en forhistorisk tid som tilhører dem.

Ved å forstå riket som proto-ukrainsk fører ikke dette bare til en samling innad i folket, men det viser også at Kyiv-riket er noe som kun tilhører ukrainerne, og ingen andre. Dette skaper et skille til de andre slaviske folkegruppene. Men i all hovedsak skaper det et skille mellom den ukrainske og den russiske identiteten. Dette fordi, i følge den Russofilske skolen er det Russland som er den primære arvtakeren av Kyiv-rikets historie (Kuzio, 2006, s. 409). På grunn av kontinuitet fra Kyiv-riket til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal. Denne kontinuiteten vil bli drøftet videre i delkapittel 6.3. Kuzio skriver at ønsket om et skille mellom Ukraina og Russland faktisk er til stede. Han beskriver ønsket på denne måten:

«Ukrainian scholars see a direct relationship between claiming the legacy of Kyiv Rus as Ukrainian and fending off Russian territorial claims to southern Ukraine and the Crimea. If Kyiv Rus was a proto-Ukrainian state, the Ukrainian claim to, and settlement in, the area along the northern Black Sea coast and the Crimea is over 1,000 years old. In other words, Ukrainians were there many centuries before the arrival of Tsarist Russia in the 1780s.» (Kuzio, 2005, s. 48).

Beskrivelsen kommer etter Kuzio nevner at ukrainske akademikere påpeker at det etnografiske territoriet til dagens Ukraina sammenfaller med mesteparten av territoriet som tilhørte Kyiv-riket. Dette kan ses på som det Bøe og Karlsson presenterer som ideologisk historiebruk. Ideologisk historiebruk er når historie brukes for å rasjonalisere eller legitimere noe, og ofte for å rasjonalisere en ført politikk (Bøe, 2006, s. 21). En slik forståelse blir dermed brukt for å etablere et syn på Ukraina som en selvstendig nasjon som både har

historiske og territorielle krav til grunn for sin selvstendighet. Smith vektlegger både felles historiske minner (en felles historie) og et historisk territorium som fundamentale trekk ved nasjonal identitet (Smith, 1991, s. 14).

Kuzio skriver at skolebøker har gjennomgått en stor endring i post-sovjet Ukraina. Han nevner at skolebøkene som blir presentert for ukrainske elever promoterer den Ukrainofilske forståelsen om at Kyiv-riket er den første ukrainske statsdannelsen og at Kyiv-riket blir forstått som et eksempel på Ukrainas 1000 års lange nasjonale historie (Kuzio, 2005, s. 38). Ifølge Karlsson kan historie brukes for å legitimere en maktposisjon gjennom å utvikle en pedagogisk overbevisende historisk meningssammenheng som beskriver et samfunns utvikling til å bli et idealsamfunn med en enda mer lovende fremtid (Karlsson, 2014, s. 74). Dette skriver Karlsson i sin beskrivelse av ideologisk historiebruk. Dermed vil det å innføre en slik forståelse i skolen, være behjelpelig i konstruksjonen av den nasjonale identiteten og i forståelsen av Ukraina som en selvstendig, selvstyrende nasjon. Det å se på Kyiv-riket som proto-ukrainsk vil være gunstig for den ledende eliten i Ukraina. For på denne måten vil det ikke være noe spørsmål om det kan være noen andre nasjoner som kan lede dem. Dette eksemplifiserer Strand i sin beskrivelse av president Janukovitsj, som så på vesten (les Vest-Europa) som den foretrukne partner, i stedet for å bli en «vise-konge» under president Vladimir Putin (Strand, 2015, s. 225).

6.3 Galicia-Volhynia og kontinuiteten fra Kyiv-riket

Fyrstedømmet Galicia-Volhynias relevans for dagens historiepolitiske forståelse har vært et omdiskutert tema blant de ulike skolene innenfor historieforståelsen i Ukraina. Den ukrainofilske skolen ser på Galicia-Volhynia som Kyiv-rikets arvtaker. Denne skolen ser også klare historiske linjer fra dette fyrstedømmet til dagens Ukraina. Mye av denne forståelsen baserer seg på Hrushevskys verk *History of Ukraine-Rus', Vol. 1: From prehistory to the Eleventh Century* (Hrushevs'kyi, 1997). Derimot mener den Russofilske skolen at denne arven gikk til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal, videre til Moskva og deretter til det russiske imperiet. Man kan stille seg kritisk til om arven ble videreført til ett spesielt fyrstedømme i det hele tatt, eller om de mange fyrstedømmene som utgjorde Kyiv-riket alle arvet noen fragmenter av Kyiv-rikets kultur og historie. Det kan også tenkes at arven fra Kyiv-riket i realiteten bleknet og forsvant, ettersom de fleste fyrstedømmene ble vasallstater under den mongolske khanen. Om man hadde stilt seg spørsmålet «hva var Kyiv-riket?», kunne man

kommet frem til mange ulike konklusjoner. Det kan ses på som det området som ble styrt av Rurikdynastiet, eller en samling av flere mindre og større fyrstedømmer som var enige om en storfyrste som oppholdt seg i Kyiv, eller det kan til og med ses som en historisk konstruksjon, eller en idé. Men for denne drøftingens hensikt ser vi på *bruken* av historien i dagens Ukraina.

Galicia-Volhynias rolle som arvtaker av den historiske og kulturelle arven som ble etterlatt etter Kyiv-rikets «fall» i 1240, blir lagt stor vekt på i det meste av litteraturen som er presentert i denne oppgaven. Popson og Rodgers vektlegger dets fremleggelse i utdanningssystemet i Ukraina. Kuzio skriver om den Ukrainofilske historieforståelsen av kontinuiteten og dets bruk i militæret. Hrushevsky og Subtelny presenterer i sine verk hvordan og hvorfor denne forståelsen er «riktig». Forståelsen av kontinuiteten er i hovedsak inspirert av Hrushevskys tidlige verk fra begynnelsen av 1900-tallet. Man kan dermed si at de fleste som forstår og bruker den ukrainske historien på denne måten, tar utgangspunkt i hans tolkning av Kyiv-riket som den første ukrainske statsdannelsen og hans argumentasjon om videreførelse av arven.

6.3.2 Galicia-Volhynias fremstilling i utdanningen

Historiefaget er som regel en del av alle nasjoners undervisningsplan. I Norge er det en del av samfunnsfaget og blir i overordnet del presentert som en del av verdigrunnlaget under punkt 1.2 – Identitet og kulturelt mangfold (Kunnskapsdepartementet, 2017). Her står det: «Innsikten i historia og kulturen vår er viktig for at elevane utviklar identitet, og skaper tilhøyrslle i samfunnet.» og «Felles referanserammer er viktig for at den enkelte elev skal kjenne tilhøyrslle i samfunnet» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Begge disse utdragene viser til viktigheten av en følelse av tilhørighet til samfunnet. Fremstillingen av Galicia-Volhynia er noe som kan være med på å skape en slik form for tilhørighet blant elevene i den ukrainske skolen.

I denne delen av oppgaven ser vi på hvordan måten historien om Kyiv-riket og kontinuiteten til Galicia-Volhynia blir presentert for ukrainske elever, kan være med i konstruksjonen av nasjonal identitet. Ifølge både Popson og Rodgers legges det vekt på hvor Kyiv-rikets historiske og kulturelle arv forflyttet seg i lærebøkene de begge undersøker. Popson påpeker dette ved å vise til slutten av kapittelet om Kyiv-riket i *Oppovidania z Istoriyi Ukrayiny* (Mysan, 1997) hvor elevene blir fortalt at allerede før den mongolske invasjonen var det splittelser blant fyrstedømmene i Kyiv-riket. Deretter blir det vektlagt at fyrstedømmet

Galicia-Volhynia separerte seg fra de andre fyrstedømmene under sin fyrste Daniel Romanovich (Mysan, 1997, s. 66. I Popson, 2001, s. 330). Hun tilføyer dette ved å skrive «Like Hrushevsky, Mysan suggests the line of succession from Kyievan Rus leads to Galicia rather than to Moscow after the mongol invasion» (Popson, 2001, s. 330). Rodgers skriver at «Interestingly, this book (...) place great emphasis on the continuity between Kiev Rus' and the Galician-Volhynian principdom.» (Rodgers, 2006, s. 43). Ved å vise til at fyrstedømmet Galicia-Volhynia skapte en form for avstand til de andre fyrstedømmene, skaper Mysan et litterært skille mellom de mer østlige fyrstedømmene og Galicia-Volhynia i vest. Denne distanseringen blir også beskrevet av Subtelny. Han forteller at Galicias fyrste på 1100-tallet var den første av Kyiv-rikets fyrster som klarte å bryte seg løs fra Kyivs makt (Subtelny, 2009, s. 59). Jeg kommer nærmere inn på øst-vest distanseringen senere i drøftingen.

Man ser dermed at begge lærebøkene som Popson og Rodgers undersøker, setter søkelys på Galicia-Volhynias rolle som arvtaker av Kyiv-rikets historie. I boken Popson undersøker, blir det påpekt at Galicia-Volhynias fyrste allerede hadde begynt å separere seg fra de andre fyrstedømmene. Noe som også kan tolkes som en begynnelse på selvstendigheten dette fyrstedømmet representerer. Det kan også antyde en form for distansering fra fyrstedømmer som historien (historieforståelsen) fremstiller som «mindreverdige», inkludert Vladimir-Suzdal. Ifølge litteraturen som er presentert i denne oppgaven, fokuseres det i utdanningssystemet i stor grad på at Galicia-Volhynia er den rettmessige arvingen av den historiske og kulturelle arven som ble etterlatt etter erobringen av Kyiv i 1240. Denne fortolkningen er noe, i likhet med forståelsen av Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat, som kan tolkes som en ideologisk bruk av historien. En slik bruk av historien er Karlsson inne på når han nevner den pedagogiske legitimeringen av en maktposisjon (Karlsson, 2014, s. 74).

Det nevnes av Kuzio at det i 2002 ble lagt frem en Dovidnyk (Katalog) som ble anbefalt av det ukrainske utdanningsdepartementet for bruk i utdanningssystemet. Kuzio skriver at tekstene i denne 1200-siders katalogen beskrev Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat ved å hevde at Ukraina har territorielle, kulturelle, språklige og politiske bånd til Kyiv-riket (Kuzio, 2006, s. 412-413). Kuzio skriver at det er utdanningsdepartementet som legger frem anbefalte tekster og dette bekreftes også av Popson. Hun skriver at det er utdanningsdepartementet som bestemmer hvilke tekster som skal brukes, hvordan de skal brukes og for hvem de skal brukes (Popson, 2001, s. 20). Man kan dermed argumentere for at disse valgene gjøres med et bestemt mål i tankene. Dette siden det vil være den intellektuelle og/eller den politiske eliten i

landet som tar disse avgjørelsene. Målet, i tilfellet med Galicia-Volhynia, vil være å skape en kontinuitet til Kyiv-riket, en militær, kulturell og økonomisk stormakt i middelalderen. Popson er inne på at ved å sentralisere undervisningen på denne måten, vil det kunne forsterke den nasjonale sosialiseringen blant elevene (Popson, 2001, s. 328-329). Etter 1991 var behovet for en slik nasjonal sosialisering stort. Ukraina hadde et behov for å etablere en selvbevisst befolkning som kunne legge den sovjetiske arven til side, og heller fokusere på det ukrainske. I teorien la jeg frem de to formene for konstruksjonen av en nasjonal identitet, presentert av John Hutchinson. Ukrainerne falt nå innunder det han presenterer som en befolkning som opererer med objektive karaktertrekk, men uten noen form for spesiell selvbevissthet. I dette tilfellet sier Hutchinson at det er opp til intelligentsiaen å forme en kollektiv identitet fra en rudimentær masse av ulike konkurrerende «mindre tradisjoner», dialekter og religiøse grupper (Hutchinson, 1987, s. 22). Ved å sentralisere og dermed formidle det samme budskapet til alle ukrainske elever, kan man si at Ukraina fulgte denne formen i konstruksjonen av en nasjonal identitet.

I den militære utdanningen påpeker Kuzio at det også blir vektlagt at Galicia-Volhynia er den riktige arvtakeren. Han nevner at Vladimir-Suzdals rolle i denne tolkningen blir totalt ignorert i det militæret (Kuzio, 2005, s. 41). I følge Kuzio har Subtelny's *Ukraine: a History* (2009) blitt omfattende brukt i den militære utdanningen. I denne boken blir ikke fyrstedømmet Vladimir-Suzdal nevnt før s. 38, og dette i kapittelet titulert *The decline of Kyiv* (Subtelny, 2009, s. 37). Her nevnes det som et av de større fyrstedømmene, sammen med Galicia-Volhynia, Novgorod, Smolensk og Cherniv (Subtelny, 2009, s. 38). Allerede på samme side beskriver Subtelny hvordan Vladimir-Suzdals fyrste Andrei Bogoliubsky i år 1169, grunnet manglende tro på egen evne til å holde kontroll over Kyiv, angrep og plyndret byen. Subtelny skriver at byen aldri helt kom seg etter dette. Like etter skriver Subtelny om mongolenes erobring av Kyiv (1240) hvor det blir fortalt at da Kyivs fyrste flyktet, ble en kommandør ved navn Dmytro, som var sendt av Galicias fyrste Daniel Romanovich, igjen for å kjempe mot de mongolske styrkene (Subtelny, 2009, s. 39). Denne fremstillingen av Vladimir-Suzdals leder som en smålig fyrste, som ødela Kyiv på grunn av egen utilstrekkelighet og Galicia-Volhynias kommandør som en helt, i sitt forsøk på å forsvare Kyiv-riket og dets arv, kan forstås som ideologisk ønskelig. I en militær utdanningsammenheng vil denne fremstillingen av Vladimir-Suzdals (kan tolkes som Moskvas) fyrste som et fiendebilde veldig interessant. Et slikt syn kan være med å underbevisst påpeke at det er ett «oss» og ett «dem». Vi ser altså at tolkningen av Vladimir-Suzdal som arvtaker blir ignorert i den militære

utdanningen, og at fyrstedømmets fremstilling i Subtelny's verk kan oppfattes og tolkes negativt av leseren.

En slik unnlattelse av denne historiske tolkningen i undervisningen kan kalles det Bøe beskriver som ikke-bruk av historien (Bøe, 2006, s. 21). Bøe skriver at ikke-bruk av historien er når spor av fortiden fjernes (Bøe, 2006, s. 21). Karlsson skriver at ikke-bruk av historien ofte er en forutsetning for en fungerende ideologisk historiebruk, gjennom at det utelater deler av historien som kan være ødeleggende for det ideologiske målet (Karlsson, 2014, s. 75). Noe tolkningen om at Vladimir-Suzdal er den rettmessige arvtakeren ville være. Popson er også inne på en slik form av ikke-bruk av historien når hun nevner hoppene (eks. fra Kyiv-riket til Kosakkperioden) læreboken hun undersøker gjør i historieformidlingen (Popson, 2001, s. 331). Hun nevner at hovedfokuset i læreboken hun undersøker er på nasjonalistiske perioder, som fremstiller Ukraina enten helt selvstendig, eller semi-selvstendig. Dermed velger læreboken å se bort fra mange historiske perioder som kunne fremstilt Ukraina som en uselvstendig nasjon, noe som også kan virke ødeleggende for det ideologiske målet om en forestilling av Ukraina som en autonom, selvstyrende nasjon.

En siste form for historiebruk, som Bøe skriver ofte blir brukt i sammenheng med den ideologiske historiebruken, er den moralske historiebruken. Denne blir ofte tatt i bruk når det er behov for oppdagelse eller gjenoppdagelse av noe, ofte for å mobilisere til «kamp» (Bøe, 2006, s. 20). Bøe beskriver også den moralske formen for historiebruk som kulturelt ønskelig, noe fremstillingen av Vladimir-Suzdals fyrste som en smålig hersker kan være. En slik forståelse kan være med på å delegitimere dette fyrstedømmets krav på Kyiv-rikets historiske og kulturelle arv, ettersom det kan tolkes som at ved å rasere og ødelegge byen gjorde Vladimir-Suzdals fyrste Kyiv sårbar for mongolenes invasjon (selv om dette ikke skjedde på nesten 100 år). Denne tankegangen blir nesten påtvunget leseren, ettersom Subtelny ikke går noe videre inn på dette temaet, men fortsetter heller med å presentere Kyiv-rikets økonomiske stagnering (Subtelny, 2009, s. 38-39). Samtidig blir Galicia-Volhynias kommandør fremstilt som en helteskikkelse, som tok opp kampen mot mongolene, noe som vil styrke Galicia-Volhynias rolle som arvtaker.

6.3.3 Galicia-Volhynias fremstilling som den rettmessige arvtakeren

Som nevnt har Hrushevskys tolkning av Kyiv-rikets kontinuitet blitt den dominerende historieforståelsen blant mange ukrainske akademikere i dag. Som vi har vært inne på blir

Galicia-Volhynia fremstilt som den rettmessige arvtakeren, og gjennom denne fremstillingen bekreftes Kyiv-riket som den første ukrainske statsdannelsen. Men hvorfor er akkurat Galicia-Volhynias rolle blitt så prominent i både lærebøker og den generelle historieforståelsen i Ukraina? Hvorfor er ikke et av de mange andre fyrstedømmene tolket som en viderefører av Kyiv-rikets kulturelle og historiske arv? Som presentert i litteraturen skriver Kuzio at noe av grunnen til at Galicia-Volhynia blir tildelt denne rollen kan være fordi det blir portrettert som en kulturell høyborg sammenlignet med mange andre vesteuropeiske stater på denne tiden og også at fyrstedømmet forente mye av det som i dag er Ukrainas etnografiske territorium (Kuzio, 2006, s. 422). Kuzio påpeker at denne historieforståelsen er viktig for følgere av den Ukrainofilske skolen. Det beviser at Ukraina ikke alltid har tilhørt den Russiske sfæren, og gjennom å se seg selv som arvtaker av Kyiv-riket, gjennom Galicia-Volhynia, har de en lang historie med å være en autonom, europeisk nasjon (Kuzio, 2006, s. 421). Diesen og Keane bekreftet også dette ved å fortelle at etter den mongolske invasjonen knyttet Galicia-Volhynia seg tettere til vestlige stater og også etter hvert ble en del av det Polsk-Litauiske samveldet (Diesen & Keane, 2017, s. 316). Det var ikke før 1939 at kjernen av Galicia-Volhynia ble tatt opp i Sovjetunionen (Store Norske Leksikon, 2018). Dermed blir fyrstedømmets territorium aldri en del av det russiske imperiet. Den Ukrainofilske skolen kan derfor argumentere for at Ukraina i realiteten aldri har tilhørt det russiske imperiet. Med denne forståelsen vil Ukraina, historisk sett, være en helt autonom nasjon, uten noen form for reel tilknytning til dagens Russland.

Subtelny har også et eget kapittel i sin bok som heter «Eastern Galicia: a bastion of ukrainianism» (Subtelny, 2009, s. 307), og gjennom hele kapittelet blir Galicias historie, under ulike nasjoners styre formidlet. Men det presiseres at menneskene som bor der er ukrainere, med noen unntak selvfølgelig. Subtelny avslutter kapittelet med en fremstilling av hva ukrainere fra det russiske imperiet tenkte om fremgangen deres «brødre» i vest-Ukraina hadde hatt. De ble overasket over at ukrainerne her fikk publisere bøker på ukrainsk, samles i større organisasjoner, ha politiske partier og være med i Parlamentet. Dette kan også være med på å skape en forståelse om at det var i Galicia den ukrainske arven hadde vedvart. Galicia-Volhynia blir både fremstilt som et sterkt fyrstedømme, som bevarte Kyiv-rikets tradisjoner etter erobringen av Kyiv, og som et forsvarsverk (bastion) for den ukrainske essensen også i senere tider. På denne måten kan man se hvorfor Galicia-Volhynia blir tildelt denne rollen.

Subtelny nevner også at Galicia-Volhynias fyrste Roman Mstyslavych (1173-1205) i sin regjeringstid bekjempet Suzdals fyrste og dermed fikk kontroll over Kyiv i 1203 (Subtelny, 2009, s. 61). Dermed samlet han alle fyrstedømmene som ville utgjort det vi i dag ser på som Ukraina - Kiev, Perieslav, Galicia og Volhynia, foruten fyrstedømmet Cherniv. Dette kan også ses på som et av argumentene for at Galicia-Volhynia er den rettmessige arvtakeren av Kyiv-riket, hvert fall sett med ukrainske øyne. Ved at han samlet mesteparten av det som i dag utgjør Ukrainas territorium, samtidig som Kyiv-riket fremdeles eksisterte, og at han i tillegg bekjempet Suzdals fyrste kan dette vise at (Vladimir-) Suzdal er noe som ikke tilhører Ukraina og at Galicia-Volhynia virkelig tok grep om kontrollen av Kyiv-riket, også før dets «fall» i 1240. Kuzio nevner også dette ved å skrive at ukrainske akademikere påpeker at dagens Ukrainske etnografiske territorium sammenfaller med mesteparten av territoriet som tilhørte Kyiv-riket.

I tilfellet over er fokuset for den Ukrainofilske skolen på territorielle og, mytiske og historiske faktorer. Territorielle ved at Kyiv-rikets arv gikk til et fyrstedømme og et territorium som aldri har tilhørt det russiske imperiet. Mytisk og historisk ettersom det kan være vanskelig å bevise med absolutt sikkerhet at arven faktisk gikk til Galicia-Volhynia, men denne myten blir likevel akseptert og brukt.

I Anthony D. Smiths fremstilling av de fem fundamentale trekkene ved nasjonal identitet blir historisk territoriell tilknytning til et sted og felles historiske minner vektlagt som to viktige elementer (Smith, 1991, s. 14). Dette beskrevet av Smith som en del av det etniske nasjonsbegrepet (Smith, 1991, s. 20-23). Den etniske delen av nasjonsbegrepet beskrives av Smith som en ikke-vestlig forståelse av begrepet. Smith skriver at denne forståelsen legger vekt på samfunnet og kulturen du er født inn i. «A nation, in other words, was first and foremost a community of common descent» (Smith, 1991, s. 11). Denne forståelsen, som ifølge Smith vil være en østeuropeisk og asiatick forståelse, legger dermed stor vekt på historisk avstamning. Dette i større grad enn den vestlige forståelsen gjør, som legger større vekt på den statsborgerlige delen av begrepet nasjonal identitet. Det må nevnes at Smith også påpeker at dette skillet mellom vestlig og ikke-vestlig forståelse ikke er like distinkt som det en gang var, og at fokuset på den statsborgerlige delen også er en viktig faktor innenfor både østeuropeisk og asiatick forståelse av begrepet. Likevel kan det, om man legger den ikke-vestlige forståelsen til grunn, gi en grunnleggende forklaring på hvorfor mye av uenighetene

mellom den Ukrainofilske og den Russofilske skolen er om territorielle og historiske elementer.

Det kan se ut som at den Ukrainofilske skolen baserer mye av sin historieforståelse på Smiths etniske del av det nasjonale identitetsbegrepet. Dette ettersom fokuset på å være den primære arvtakeren av Kyiv-riket baserer seg på kontinuiteten til Galicia-Volhynia og deretter videre til Ukraina. På denne måten blir Kyiv-riket brukt som en grunnpilar for dagens ukrainske identitet og det blir brukt som argumentasjon på at de, ukrainerne, stammer fra et middelalderrike som legitimerer det ukrainske folk som en egen etnisk folkegruppe som har utviklet seg separat fra de andre slaviske gruppene. Ved å gi folket en ide om at de stammer fra den samme historiske bakgrunnen kan dette være med på å styrke det forestilte fellesskapet som eksisterer innenfor nasjonens rammer (Anderson, 2016).

6.4 Kyiv-riket som en kobling til vesten

Rodgers, som undersøker en lærebok for 7. trinn i Ukraina, sier at det ikke kommer som noen overraskelse at Kyiv-riket er hovedfokuset i denne historieboken. I sin artikkel undersøker han hvordan ulike historiske perioder blir fremstilt. Han nevner at kristningen av Kyiv-riket og dets relevans for Ukraina som nasjon blir lagt stor vekt på av lærebokforfatterne. I læreboken som Rodgers undersøker står det;

«The introduction of Christianity played an enormous role in the subsequent fate of the Ukrainian people. Found at the crossroads of the Christian West and the Muslim East, Kiev Rus' connected itself with Europe. Christianity introduced Rus' to a circle of European states.» (Ladichenko, 2002, s. 67. I Rodgers, 2006, s. 42).

Dette utdraget fra Ladichenko introduserer oss for to ting, først hvordan Ukraina blir omtalt som et veiskille mellom det kristne vest og det muslimske øst, noe som totalt utelukker Russland som en vestlig nasjon. Det andre er at kristningen som skjedde i Kyiv-riket, i regi av Vladimir den store førte til tettere bånd med det vestlige, kristne Europa. Sitatet fra Ladichenko hevder at kristningen av Kyiv-riket førte til en sterkere tilknytning til vesten. Dette kan være for å etablere en forståelse blant elevene at Ukraina, etterkommeren av Kyiv-riket, allerede for 1000 år siden tilhørte den vestlige sfæren, og med dette også skape en tolkning om at de siden den gang, aldri har tilhørt det man i dag kan snakke om som den

russiske sfæren. Det å se ukrainere som en separat etnisk folkegruppe (fra russerne) er en viktig del av den Ukrainofilske historieforståelsen (Kuzio, 2006, s. 414).

Koblingen til det vestlige Europa, gjennom kristningen, kan problematiseres. Vladimir den store inngikk en allianse med keiseren av Konstantinopel, og det var dermed den ortodokse kristendommen han konverterte til. I mesteparten av Vest-Europa var det den katolske kirken som var den dominerende trosretningen. Det kan dermed tenkes at konverteringen til den ortodokse kristendommen heller førte til mer avstand til det katolske vest enn det skapte en kobling. Det må nevnes at Vladimir konverterte i år 988, og det store skismaet mellom den katolske og den ortodokse kirken ikke skjedde før år 1054 (Halvorsen, 2019). Dermed kan det være at denne problematiseringen ikke var like gjeldende i Vladimirs regjeringstid, men det kan problematisere koblingens relevans i senere tider. Subtelny understreker dette ved å vise til de bitre konfliktene ukrainerne kom til å ha med Polen i tiden som kom (hvor Polen var en katolsk nasjon) (Subtelny, 2009, s. 34).

6.4.1 Yaroslav den vise – Europas svigerfar

Etter Vladimirs død i 1015 var det indre strid i Kyiv-riket mellom flere av hans sønner. Striden varte frem til hans sønn, Yaroslav beseiret sin bror Svyatopolk i 1019. Da delte Yaroslav og en av hans brødre makten mellom seg frem til 1036 når Yaroslavs bror døde, og Yaroslav ble dermed eneveldig storfyrste av hele Kyiv-riket (Subtelny, 2009, s. 34). I følge Subtelny videreførte og perfeksjonerte Yaroslav mye av det hans far hadde påbegynt. Noe av det han muligens er mest kjent for, og grunnen til at han fikk tilnavnet «den vise», er hans utforming av et felles lovverk, Ruska Pravda. Popson påpeker at utformingen av Ruska Pravda også blir vektlagt i læreboken hun undersøker, dette i sammenheng med den ukrainske grunnloven som ble utformet i 1996 (Popson, 2001, s. 336). Hun er inne på at dette kan tolkes som en del av den latente læreplanen, ettersom det er med på å gi elevene innsikt i viktigheten av troen på det juridiske systemet.

Yaroslav blir ofte omtalt av historikere som Europas svigerfar. Han var en mektig og respektert hersker, også utenfor sin egen nasjons grenser. Dette viser seg ved flere ekteskapsavtaler med ledere for andre dynastier i Europa. Han kone var en svensk prinsesse, en av hans søstre giftet seg med en polsk konge, en annen med en bysantisk prins, tre av hans sønner giftet seg med europeiske prinsesser og tre av han døtre giftet seg med kongene av Frankrike, Norge og Ungarn (Subtelny, 2009, s. 35). Man ser dermed, som Rodgers er inne

på, at en kobling til Europa var til stedet. Men om dette hovedsakelig skyldtes kristningen eller om det var Rurikiddynastiets prestisje som lå til grunn, er åpent for tolkning. Koblingen til Norge kan man også se, noe president Zelensky vektla i sin tale til det norske Storting 30. mars. 2022. Det er likevel interessant at dette blir brukt som en kobling, og det kan også tolkes som en form for ideologisk historiebruk (Bøe, 2006). Både med tanke på at ved å skape en historisk kobling til Europa kan de se seg selv som europeere, samtidig som dette etablerer en enda større distanse til Russland. Noe som kan virke som et av de viktigste ideologiske målene i Ukraina.

Ved at utformingen av Yaroslavs lovverk blir vektlagt i lærebøkene gis, det rom for at elevene blir introdusert for det statsborgerlige elementet av Smiths nasjonale identitetsbegrep. Et av disse elementene er «felles juridiske rettigheter og plikter for alle medlemmer» (Smith, 1991, s. 14). Og som Smith skriver er det vanskelig å knytte et folk opp mot en nasjon uten de statsborgerlige elementene. Ved å skape en kobling til vesten gjennom historien viser det også et ønske om en mer «vestlighet». Man kan dermed tenke seg at fokuset på den statsborgerlige delen av begrepet også vil bli noe viktigere. Dette kan man se ved at Yaroslavs utforming av Ruska Pravda også blir vektlagt av læreboken Popson undersøker.

6.5 Kyiv-rikets prinsesser som en del av kontinuiteten og som forbilder.

Avslutningsvis vil jeg også påpeke at litteraturen som er presentert i denne oppgaven ikke kun tar for seg overordnede temaer i sin undersøkelse av bruken av Kyiv-rikets historie. I læreboken Popson analyserer blir det viet et helt kapittel til historiske heroiske figurer fra Ukrainas historie. En av disse historiske personene er Yaroslavs datter, Anne, som giftet seg med den franske kongen. Popson forteller at hun blir beskrevet som en dyktig dronning og at hennes karakterstyrke og kunnskapsrike bruk av makt blir vektlagt når hun måtte styre Frankrike etter hennes ektemanns død (Popson, 2001, s. 337). Popson kommer her inn på det hun omtaler som «den doble byrden», noe som blir pålagt kvinnen. Den doble byrden innebærer å både kunne ta vare på hjemmet, men også å ta del i/vare på samfunnet rundt (Popson, 2001, s. 338). Hun nevner at dette også var det sovjetiske idealet som også er tilfellet for Olga, som styrte Kyiv-riket fra 945-962. Olga blir, ifølge Subtelny, beskrevet av ulike krønikerforfattere som energisk, listig og over alt annet, vis (Subtelny, 2009, s. 29). Hun styrte Kyiv-riket etter sin manns død, samtidig som hun også var en mor. Subtelny nevner at Olgas beskrivelse i krønikerens fortellinger muligens er preget av at hun var den første av

Kyiv-rikets kongelige som konverterte til den kristne tro (Subtelny, 2001, s. 29). Olgas dåp blir også vektlagt i læreboken Popson undersøker, og hun blir i denne boken omtalt som den første av ukrainske kongelige som lot seg døpe (Popson, 2001, 330). Popson nevner at nasjonalistiske ukrainske eliter, ved å fremstille disse kvinnene på denne måten, hevder at det ukrainske samfunn er, og har vært på ett annet plan enn det middelalderske russiske riket ved å se det ukrainske samfunn som mindre patriarkalsk (Popson, 2001, s. 338). Olga og Anne blir begge fremstilt som ukrainske i disse lærebøkene. Man ser dermed at denne fremleggelsen kan være en del av konstruksjonen av kontinuitet på samme måte som Galicia-Volhynia er. Ved å vektlegge den doble byrden disse kvinnene var pålagt, konstruerer det også en større distanse til Russland.

Gjennom å fremstille disse kvinnene som gode, kloke, vellykkede *ukrainske* lederskikkelser skapes det kvinnelige, historiske forbilder for ukrainske elever. Popson skriver at ved å inkludere Annes historie i et eget kapittel legges hun frem som en rollemodell for unge ukrainske jenter (Popson, 2001, s. 337). Dette kan være med på å skape en tilhørighet til nasjonen for unge ukrainske jenter. Nasjonal identitet oppstår ikke bare av seg selv. Den er konstruert gjennom fortellinger om felles opphavshistorier og myter, og tilhørighet til et historisk territorium. Gjennom å gi jenter i Ukraina disse kvinnelige forbildene vil det skapes en større tilhørighet til historien og dermed nasjonen.

6.6 Motsigende forståelser – Vladimir-Suzdals versus Galica-Volhynia

Det har til nå blitt lagt frem hvordan Ukraina bruker og legger frem historien om Kyiv-riket. Som nevnt er det den Ukrainofilske skolens historieforståelse som dominerer fremleggelsen av historiefortolkningen i Ukraina. Den Russofilske skolen, som nesten ikke er til stedet i Ukraina lenger, har et helt annet syn på historien. Selv om det er den ukrainske bruken og forståelsen denne oppgaven vektlegger er det hensiktsmessig å legge frem den motsigende forståelsen. Ifølge Kuzio er det den Russofilske fortolkningen som har dominert sovjetisk, russisk og vestlig historieforståelse (Kuzio, 2005, s. 30). Det blir dermed enda viktigere å presentere denne fortolkningen, ettersom denne skolen også har påvirket det vestlige synet og forståelsen av historien om Kyiv-riket.

Som presentert av Kuzio, i del 5, ser den Russofilske skolen på Vladimir-Suzdal som den rettmessige arvtakeren av Kyiv-rikets arv. I likhet med rollen Galicia-Volhynia har for den

Ukrainofilske historiefortolkningen, blir Vladimir-Suzdal bindeleddet som skaper kontinuitet fra Kyiv-riket til Russland, og dermed ikke Ukraina. I litteraturen som er gjennomgått i denne oppgaven ser vi tydelige eksempler på hvordan denne arven gikk til Galicia-Volhynia, og ikke minst hvilken rolle Vladimir-Suzdal kan ha spilt i erobringen av Kyiv i 1240. I motsetning til det Subtelny beskriver som en smålig og utilstrekkelig fyrste, er Andrei Bogoliubsky, ifølge den Russofilske og vestlige historieforståelsen, sett på som fyrsten som gjorde fyrstedømmet Vladimir-Suzdal til Kyiv-rikets arving. Om man ser på Britannicas beskrivelse av fyrstedømmet Suzdal, altså et vestlig oppslagsverks beskrivelse, står det at det var Andrei Bogoliubsky, som etter hans «okkupasjon» av Kyiv flyttet tittelen *Storfyrste*, eller *Grand Prince* til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal («Suzdal», u.å.). Ifølge denne beskrivelsen bevises kontinuiteten mellom Kyiv-riket og Vladimir-Suzdal ved at tittelen ble flyttet dit, og dermed var ikke byen Kyiv lenger det maktsentrumet det en gang var. Det er også interessant å se at hans angrep på Kyiv, her blir formulert som en okkupasjon, til forskjell fra Subtelny's beskrivelse av det som en ødeleggelse av byen.

Forskjellene i forståelsen er mange og store. I henhold til denne oppgavens omfang presenteres det ovenfor kun noen aspekter ved den Russofilske tolkningen om kontinuiteten fra Kyiv-riket til Vladimir-Suzdal. Litteraturen i del 5 vektlegger kontinuiteten mellom Galicia-Volhynia og Kyiv-riket. I denne sammenheng ble det hensiktsmessig å presentere deler av den motsigende forståelsens argumentasjoner.

6.7 Oppsummering

Forståelsen av Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat kan tolkes som et ønske om å definere seg selv (Ukraina og ukrainere) som noe eget, spesielt noe som eksisterer og har eksistert utenfor den russiske historiske sfæren. På denne måten er denne forståelsen med på å skape en særegen ukrainsk identitet som bygger på den dominerende etniske gruppens kultur. Dette, som Popson også nevner, kan virke som det Smith beskriver som «the dominant ethnic model» (Smith, 1991, s. 110. I Popson, 2001, s. 329). Ettersom det er Kyiv-riket som blir lagt til grunn for den ukrainske nasjonale identiteten. Ifølge ordbøkene.no blir identitet beskrevet som summen av elementer som gir et individ eller et samfunn sin individualitet («Identitet», u.å.). Derfor vil det å se seg selv som selvstendige, i en historisk kontekst, både være behjelpelig for den individuelle ukrainer og for Ukraina i sin helhet, i sitt ønske om å se seg selv som noe særegent eller noe individuelt.

Ved å se en kontinuitet mellom Kyiv-riket og Galicia-Volhynia etablerer Ukraina et reelt argument for å kunne kalle Kyiv-riket en proto-ukrainsk stat. Dette er det vi kan kalle ideologisk historiebruk. Ettersom det er politisk ønskelig for å rasjonalisere og legitimere en forståelse av Ukraina som en selvstendig, historisk nasjon. Som vi har sett er denne forståelsen også med på å skape distanse til Russland ved å ignorere deres tolkning av at arven gikk til Vladimir-Suzdal. Ved å fremstille Vladimir-Suzdals fyrste som en form for «skurk» og Galicia-Volhynias kommandør som en «helt», styrker det deres krav på Kyiv-riket. I dagens verdenspolitiske bilde kan man tenke seg at ønsket om distansering muligens ikke var ubegrunnet.

Kontinuiteten blir også en av grunnpilarene for den ukrainske nasjonale identiteten. Hutchinson skriver at det er opp til intelligentsiaen og akademikere å forme denne nasjonale identiteten (Hutchinson, 1987, s. 22). Ifølge Sønnesyn er dette en stor del av det han kaller for ethnopoiesis (The making of a people). Konstruksjonen av et folk basert på felles historiske myter blir ofte aktivt gjort av den politiske og/eller akademiske eliten i et folk. Fremstillingen av Galicia-Volhynia kan ikke ses på som noe annet enn et aktivt forsøk på å konstruere en kontinuitet til et felles ukrainsk opphav. Noe som igjen kan etablere det Anderson omtaler som et forestilt fellesskap basert på en forestilling av en felles opphavshistorie (Anderson, 2016, s. 6).

Det er også interessant å se at både Olga og Anne blir beskrevet, i ulike kontekster, som ukrainske. Dette antyder at Kyiv-rikets kongelige var ukrainere. I likhet med fremstillingen av Galicia-Volhynia som arving, kan dette tolkes som et ledd i konstruksjonen av kontinuiteten mellom Kyiv-riket og dagens Ukraina. Popson påpekte også at ukrainske nasjonalistiske eliter og bruker den doble byrden disse kvinnene var under som et eksempel på at det ukrainske samfunn var og er mindre patriarkalsk enn det russiske. Begge disse fortolkningene er interessante ettersom de i realiteten ikke kan omtales som ukrainske, siden forestillingen om noe ukrainsk eller russisk ikke eksisterte på denne tiden. Noe som også kan tolkes som en ideologisk bruk av historien, som underbygger forestillingen om at Kyiv-riket var den opprinnelige Ukrainske statsdannelsen. Tolkningen av det russiske samfunn som et mer patriarkalsk, og dermed muligens også mer konservativt er også med på å underbygge distansen Ukraina forsøker å skape mellom seg selv og Russland.

Som vi har vært inne på, ser det ut som at forståelsen av Kyiv-riket som ukrainsk ikke bare legger grunnlaget for en ukrainsk nasjonal identitet, men at det på mange måter også er med på å skape ett historisk konstruert skille mellom Ukraina og Russland. Noe forståelsen av kristningens relevans i koblingen til Europa, også kan være med på. Dette kan man si er politisk motivert. Som Sønnesyn sier er det eliten i folket som konstruerer en identitet basert på fortellinger om en svunnen tid. Om det også er et ønske i folket om et tettere bånd til vesten (noe det kan tenkes at det er i dag), vil de akseptere denne fortolkningen og dermed følger de «med viten og vilje etter» (Sønnesyn, 2013, s. 217).

Forståelsen av Kyiv-riket som den opprinnelige ukrainske statsdannelsen gir Ukraina et godt utgangspunkt i konstruksjonen av en nasjonal identitet. De oppfyller flere av de fundamentale trekkene ved en nasjonal identitet (Smith, 1991, s. 14). Dette ved å knytte dagens Ukraina til et historisk territorium gjennom kontinuiteten til Galicia-Volhynia, en felles historie og myter, en felles kultur som de har arvet fra Kyiv-riket og juridiske rettigheter, allerede påbegynt av Yaroslav den vise på 1000-tallet. Dermed knyttes den ukrainske nasjonale identiteten både opp mot det kulturelle og det juridiske aspektet, som Smith mener er like viktige for den nasjonale identiteten (Smith, 1991, s. 110).

7 Oppsummerende avslutning

I arbeidet med denne oppgaven har jeg forsøkt å belyse hvordan historien om Kyiv-riket brukes for å konstruere en nasjonal identitet i Ukraina etter 1991. Jeg skal nå presentere oppgavens funn. Dette vil bli presentert etter relevansen de har for konstruksjonen av nasjonal identitet. Det første funnet er at man ser at Kyiv-riket blir i Ukraina forstått som en proto-ukrainsk stat, altså at Kyiv-riket var den første ukrainske statsdannelsen. Det andre er at fyrstedømmet Galicia-Volhynia, ett av fyrstedømmene innenfor Kyiv-riket, blir av de fleste ukrainere forstått som den primære arvtakeren til Kyiv-rikets kulturelle og historiske arv. Dette kommer frem ved å presentere ulike historiske elementer som legitimerer denne kontinuiteten fra Kyiv-riket til Galicia-Volhynia.

Det er én dominerende skole innenfor historieforståelsen i Ukraina. Dette er den Ukrainofilske skolen. Den dominerer den ukrainske historieforståelsen både politisk og akademisk, ettersom den sitter på en sterk ideologisk og symbolsk base. En av skolens viktigste tolkninger er nemlig det at Kyiv-riket var en proto-ukrainsk stat. Det å ha en etablert historisk forankret opphavshistorie er en av grunnpilarene i utviklingen av en nasjonal identitet. I Max Webers definisjon av et folk sier han at et folk er en gruppering av mennesker som har en subjektiv tro på en felles avstamning, på grunn av fysiske og kulturelle likheter, og minner om en forhistorisk tid (Weber, 2013, s. 389). Forståelsen av Kyiv-riket som en proto-ukrainsk stat vil kunne gjøre nettopp dette. Det gir den ukrainske befolkningen en felles opphavshistorie (avstamning), samt minner om en forhistorisk tid. Det ser dermed ut som at Ukraina bruker historien om Kyiv-riket som en av sine viktigste byggesteiner i konstruksjonen av den nasjonale identiteten.

Som det andre funnet tilsier, ble Kyiv-riket borte og noe annet måtte ta over. I sammenheng med observasjonen om at Kyiv-riket blir sett på som den tidligste statsdannelsen må det også bevises en form for kontinuitet til dagens Ukraina. Det er her relevansen av kontinuiteten fra Kyiv-riket til Galicia-Volhynia, som var et av de større fyrstedømmene i Kyiv-riket, kommer inn. Dette fyrstedømmet lå i det som i dag er Vest-Ukraina. Etter den mongolske erobringen av hovedsetet Kyiv i 1240, vil mange historikere si at Kyiv-riket i realiteten sluttet å eksistere. Men ifølge den Ukrainofilske historieforståelsen tok fyrstedømmet Galicia-Volhynia opp mantelen etter Kyiv-riket. Konkret argumentasjon for denne kontinuiteten er noe uklart i denne oppgavens litteratur. Men fremstillingen av Galicia-Volhynia som arvtaker er absolutt

til stedet. Fyrstedømmet blir beskrevet som en kulturell, økonomisk og militær høyborg sammenlignet med sine europeiske naboer. Det blir også nevnt at Galicia-Volhynia var ett av de siste fyrstedømmene som forsøkte å bekjempe styrkene til den mongolske khanen (Subtelny, 2009, s. 62). I tillegg blir det påpekt at bare 50 år før Kyiv-rikets fall var det fyrsten i Galicia som hadde kontrollen over mesteparten av det som i dag er ukrainsk territorium (Subtelny, 2009, s. 61).

Ved å etablere en forståelse i befolkningen om at Kyiv-rikets arv gikk til Galicia-Volhynia etableres det en historisk myte som kobler Ukraina til dette middelalder riket. I teorien presenteres Sønnesyns begrep *ethnopoiesis*. *Ethnopoiesis* er det Sønnesyn beskriver som konstruksjonen av et folk, i motsetning til det noe mer kjente begrepet *ethnogenesis*, som han heller mener er tilblivelsen eller fødselen av et folk. *Ethnopoiesis*, skriver Sønnesyn, er et mer dekkende begrep, ettersom et folk ikke oppstår av seg selv. Men gjennom at ledere (akademiske/politiske eliter) aktivt konstruerer en felles historie (ofte en form for opphavshistorie eller en mytisk historie), etableres det en felles identitet og samhold i folket. Vi kan kalle dette en aktiv konstruksjon av nasjonal identitet. Ved å se Kyiv-riket som den første ukrainske statsdannelsen, bevist gjennom kontinuiteten til Galicia-Volhynia, legges det et godt grunnlag for den særegne ukrainske nasjonale identiteten. Det blir dermed tydelig at historien om Kyiv-riket brukes som en opphavshistorie som fungerer samlende på folket og dermed er med i konstruksjonen av den nasjonale identiteten.

Gjennom arbeidet med litteraturen jeg har undersøkt har det også blitt tydeliggjort at mye av begrunnelsene for at Kyiv-riket er Ukrainsk også bunner ut i en forståelse om at det hvert fall ikke tilhører Russland. Dette er interessant ettersom kontinuiteten fra Kyiv-riket til Russland har vært den allmenne forståelsen blant de fleste vestlige historikere. Det blir derfor tydelig at en stor del av den ukrainske identiteten baserer seg på at de ikke er russere. Dette vil jo være en selvfølgelighet, ettersom de i så lang tid har tilhørt det russiske og det sovjetiske riket. Det blir dermed naturlig å distansere seg fra sine tidligere «herskere» i forsøket på å etablere seg som en selvstendig etnisk folkegruppe. Ikke bare viser litteraturen at Ukraina forsøker å skape distanse til Russland, men at de også forsøker å skape et tettere bånd med vesten. Dette ser vi gjennom flere forsøk på å melde seg inn i EU eller NATO. Vi ser det også i bruken av historien, når kristningen av Ukraina (Kyiv-riket) blir fremstilt som en kobling til de andre vestlige nasjonene. Storfyrsten Yaroslavs giftemålspolitikk blir også vektlagt i litteraturen som er blitt undersøkt. Her vektlegges hans solide tilknytning til flere vestlige nasjoner,

eksempelvis Frankrike, Norge og Ungarn. Noe som også skaper en historisk vestlig kobling for Ukraina.

I dag ser man behovet Ukraina har hatt for denne «vestifiseringen» og også distanseringen. Selv om det ikke var denne oppgavens hensikt å se på forholdet mellom Ukraina og Russland ble det likevel vanskelig å se bort i fra den siste tidens hendelser. For Russland derimot, kan det tenkes at vestifiseringen og distanseringen ses på som en trussel, eller i det minste et misbruk av historien. De har en helt annen fortolkning av den ukrainske historien. Dette beskrevet av Kuzio (2006) i hans beskrivelse av den Russofilske skolens historieforståelse i Ukraina.

Den Russofilske skolens historieforståelse kan beskrives som en direkte motsetning til den Ukrainofilske skolen. Denne skolen ser på Kyiv-riket som en av de første, om ikke den aller første russiske statsdannelsen. Ut ifra denne fortolkningen gikk ikke Kyiv-rikets arv til Galicia-Volhynia, men i stedet til fyrstedømmet Vladimir-Suzdal, deretter til Moskva og videre til det dagens Russland. Denne grenen ser også på hele den øst-slaviske historien som én organisk helhet og ikke separate historier. Dermed benekter denne gruppen eksistensen av både ukrainere og hvite-russere som separate folkegrupper (Kuzio, 2006, s. 413). Ut ifra denne forståelsen er alle de øst-slaviske folkegruppene egentlig russere. Man kan dermed se hvorfor ønsket om distansering fra Russland vises så tydelig i litteraturen som er undersøkt i denne oppgaven.

Gjennom å aktivt bruke og fortolke historien om Kyiv-riket som Ukrainas opphavshistorie legges det et godt grunnlag for den ukrainske nasjonale identiteten. Denne forståelsen er med å konstruere en mytos om en felles ukrainsk opprinnelse, noe alle ukrainere kan føle en tilhørighet til. Denne konstruksjonen av en nasjonal identitet vil være med å skape det Benedict Anderson kaller det forestilte fellesskap (Anderson, 2016, s. 6). Altså et fellesskap innenfor nasjonens rammer hvor alle menneskene, selv om man ikke kjenner alle, føler en form for tilhørighet til hverandre. I Ukraina skjer dette ved at eliten i landet har konstruert en opphavshistorie som knytter alle ukrainere, både historisk og territorielt sammen.

7.1 Forslag til videre arbeid

Denne oppgaven har i hovedsak tatt for seg *bruken og forståelsen* av Kyiv-riket i Ukraina. Avslutningsvis vil det dermed bli presentert mulige områder innenfor denne tematikken man kan se nærmere på. I arbeidet med denne oppgaven har jeg funnet flere interessante elementer ved historien som jeg dessverre ikke kunne vie mere tid enn absolutt nødvendig. En av de mer interessante observasjonene jeg har gjort meg, er ønsket Ukraina har om distansering fra Russland. Ut ifra min oppgave kan man dermed stille seg spørsmålet: «Hvorfor er ønsket om distansering fra Russland så prominent i Ukrainas historiefortolkning?». Man kunne også stilt seg spørsmålet: «På hvilken måte vil den Russofilske tolkningen av den ukrainske historien delegitimere Ukraina som en selvstendig nasjon?». Det har vært spennende å se gjennom ulike fortolkninger av en og samme historie. En sammenligning og en undersøkelse av den historiske korrektheten til disse fortolkningene kunne også vært interessant å undersøke nærmere.

Litteraturliste

- Anderson, B. R. O. (2016). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Ugt. 4). Verso.
- Berg, O. T. & Tjora, A. (2021, 24. mars). Elite. I *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/elite>
- Bøe, J. B. (2006). *Å lese fortiden: Historiebruk og historiedidaktik*. Høyskoleforlaget.
- Cottey, A., Edmunds, T., Forster, A. (2002). Introduction: the Challenge of Democratic Control of Armed Forces in Postcommunist Europe. I A. Cottey, T. Edmunds & A. Forster (Red.), *Democratic Control of the Military in Postcommunist Europe. One Europe or Several?*. (s. 1-17). Palgrave Macmillan.
- Diesen, G., & Keane, C. (2017). The Two-tiered Division of Ukraine: Historical Narratives in Nation-building and Region-building. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 19(3), 313–329.
- Ditlef Nistad, B. (2009). Å løse Russlands gåte – Nikolaj Berdjajevs publistikk under første verdenskrig. *Nordisk Østforum*, 23(4) s. 373-389.
- Eriksen, T. H. (2002) *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives* (2. utg.) Pluto Press.
- Etno-. (u.å.) *Det Norske Akademis ordbok*. <https://naob.no/ordbok/etno->
- Friedman, J. (1992). Myth, History and Political Identity. *Cultural anthropology*, 7(2), 194-210.
- Genesis- (u.å.) *Det Norske Akademis ordbok*. <https://naob.no/ordbok/genesis>
- Halvorsen, P. B. (2019. 23. september) Skisma. I *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/skisma>
- Hellum, L. T. (2008). *Utdanning til nasjonal identitet: seks samfunnsfagslæreres tanker om*

utvikling av nasjonal identitet i den videregående skolen/[Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. DUO vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32589/Masterx-LarsxTerjexHellum.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Henriksen, P. (2005). *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon. 7: Hes - Jaf* (4. utg). Kunnskapsforlaget.

Henriksen, P. (2006). *Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon. 10: M - Nec* (4. utg). Kunnskapsforlaget.

Holm-Hansen, J., & Paulsen, M. (2022a, 26. februar). Volodymyr Zelenskyj. I *Store norske leksikon*. http://snl.no/Volodymyr_Zelenskyj

Holm-Hansen, J., & Paulsen, M. (2022b, 22. mars). Ukraina-konflikten. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/Ukraina-konflikten>

Hrushevs'kyi, M. (1997). *History of Ukraine-Rus'*. Canadian Institute of Ukrainian Studies Press.

Hutchinson, J. (1987). *The dynamics of cultural nationalism: The Gaelic revival and the creation of the Irish nation state*. Allen & Unwin.

Identitet (u.å). I *Bokmålsordboka*.

<https://ordbokene.no/bm/search?q=identitet&scope=ei>

Ideologi (u.å). I *Det Norske Akademis Ordbok*.

<https://naob.no/ordbok/ideologi>

Igor: Russian Prince (2022, 1. januar) I *Encyclopedia Britannica*. Hentet 4. April 2022 fra <https://www.britannica.com/biography/Igor>

Karlsson, K. G. (2014). Historia, historiedidaktik och historiekultur – teori och perspektiv. I U. Zander (Red.), *Historia är närvarande: Historiedidaktik som teori och tillämpning* (s. 13-177). Studentlitteratur AB.

Kievan Rus: Historical state, Europe (2016, 22. februar) I *Encyclopedia Britannica*. Hentet 1.

- April 2022 fra <https://www.britannica.com/topic/Kyivan-Rus>
- Knudsen, O. F., & Berg, O. T. (2021). Nasjon. I *Store norske leksikon*. <http://snl.no/nasjon>
- Kolstø, P., Paulsen, M., & Holm-Hansen, J. (2022). Ukrainas historie etter 1991. I *Store norske leksikon*. http://snl.no/Ukrainas_historie_etter_1991
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved den kongelige resolusjon.
- Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/demokrati-og-medborgerskap/?TilknyttedeKompetansemaal=true>
- Kuzio, T. (2005). Nation Building, History Writing and Competition over the Legacy of Kyiv Rus in Ukraine. *Nationalities Papers*, 33(1), 29-58.
<https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/abs/nation-building-history-writing-and-competition-over-the-legacy-of-kyiv-rus-in-ukraine/2CB0BBA55EFCCF633765E7332F84A7EA>
- Kuzio, T. (2006). National Identity and History Writing in Ukraine. *Nationalities Papers*, 34(4), 407–427. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14608940120059434>
- Ladichenko, T. (2002). *Istoriia Ukrainy: 7 Klass (The History of Ukraine: Seventh Class)*. Zaporozh'ye: Prem'er.
- Moe, A. (2021, 8. november) Russlands historie. I *Store Norske Leksikon*.
https://snl.no/Russlands_historie#-Kiev-staten_til_1169
- Nasjonalitet (u.å). I *Bokmålsordboka*.
<https://ordbokene.no/bm/search?q=nasjonalitet&scope=ei>
- Nielsen, J. P. (2022, 25. februar). Kievriket. I *Store Norske Leksikon* <https://snl.no/Kievriket>
- Paulsen, M. (2022). Stepan Bandera. I *Store norske leksikon*. http://snl.no/Stepan_Bandera
- Poesi- (u.å.). *Det Norske Akademis ordbok*. <https://naob.no/ordbok/poesi>

Popson, N. (2001). The Ukrainian History Textbook: Introducing Children to the “Ukrainian Nation”. *Nationalities Papers*, 29(2), 325–350.

<https://doi.org/10.1080/00905990120053764>

Rodgers, P. W. (2006). (Re)inventing the Past: The Politics of ‘National’ History in the Ukrainian Classroom. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 6(2), 40–55.

<https://doi.org/10.1111/j.1754-9469.2006.tb00148.x>

Rurik Dynasty: (2016, 11. april) I *Encyclopedia Britannica*. Hentet 1. April 2022 fra

<https://www.britannica.com/topic/Rurik-dynasty>

Sakari Ryymin, T. (2019, 3. april). Bruk og misbruk av historien? *Norgeshistorie.no*.

<https://www.norgeshistorie.no/studere-fortid/historie-i-bruk/2010-bruk-og-misbruk%20av%20historien.html>

Sawe, B. E. (2018, 16. mars) *What is Ethnogenesis?* World Atlas.

<https://www.worldatlas.com/articles/what-is-ethnogenesis.html>

Seim, J. & Lundbo, S. (2020, 14. juli) Polens historie. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/Polens_historie

Skjetne, Lyngstad, Bjørnstad, Strøm og Lode. (2022, 30. mars). Zelenskiy møtt med stående applaus på stortinget: I sin tale til Stortinget trakk Volodymyr Zelenskiy paralleller mellom Ukraina og Norge – og ba om mer våpenstøtte og hardere sanksjoner.

Dagbladet. https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/eEol8K/zelenskiy-moett-med-staaende-applaus-i-stortinget?fbclid=IwAR2Vko0ckBUEh0QsUaRGLhPCHD3QG_UetnLFDIuinP4GhD5amjHZm_jKiLA

Smith, A. D. (1991). *National identity*. Penguin Books.

Strand, M. (2015). *Ukraina grenselandet mellom øst og vest*. Cappelen Damm.

Store Norske Leksikon. (2020, 16. april). Galicja. I *Store Norske Leksikon*.

<https://snl.no/Galicja>

Subtelny, O. (2009). *Ukraine: A history* (4. Utg.). University of Toronto Press.

Svyatoslav 1: Prince of Kyiv (2022, 1. januar) I *Encyclopedia Britannica*. Hentet 4. April

2022 fra <https://www.britannica.com/biography/Svyatoslav-I>

Sønnesyn, S. (2013) The Rise of The Normans as Ethnopoiesis. I S. Burkhardt & T. Foerster (Red.), *Norman Tradition and Transcultural Heritage: Exchange of cultures in the 'Norman' Peripheries of Medieval Europe* (s. 203-2018). Routledge.

University of Alberta. (u.å). *Who was Mikhailo Hrushevksy?*

<https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/centres-and-programs/jacyk-centre/hrushevsky-translation-project/who-was-mykhailo-hrushevsky.html>

Venezky, R. (1992). Textbooks in School and Society. I P. W. Jackson (Red.), *Handbook of research on curriculum* (s. 436-461). Macmillan

Vladimir 1: Grand Prince of Kyiv (2021, 11. juli) I *Encyclopedia Britannica*. Hentet 4. April

2022 fra <https://www.britannica.com/biography/Vladimir-I>

Weber, M: (2013). *Economy and society: an outline of interpretive sociology: Vol 1.* (G. Roth & C. Wittich Overs.). Univeristy of California Press. (Opprinnelig utgitt 1922).

Wodak, R. (2009). *The discursive construction of national identity* (2. Utg.). Edinburgh University Press.

Yaroslav the wise: Prince of Kyiv (2022, 29. januar). I *Encyclopedia Britannica*. Hentet 4.

April 2022 fra <https://www.britannica.com/biography/Yaroslav-the-Wise>

Zakharii, R. (2002). *The Historiography of Normanist and anti-normanist theories of the origins of Rus': A review of modern historiography and major sources on Varangian controversy and other Scandinavian concepts of the origins of Rus.* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

Figurliste

Figur 2 *The renaming of streets in post-revolutionary Ukraine: regional strategies to construct a new national identity*, Oleksiy Gnatiuk, 2018, s. 126).